

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

«_____» _____ 2021 р.

Реєстраційний №

«_____» _____ 2021 р.

**ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ ВОКАБУЛЯРІ В
ДІАХРОНІЧНОМУ АСПЕКТІ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи АНФм -16

ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська))

Тітової Вікторії Олександрівни

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Клименко Ірина Михайлівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКУ МОВУ В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ	9
1.1. Загальна характеристика словникового складу в аспекті його розвитку.....	10
1.2. Давньоанглійський період.....	13
1.3. Середньоанглійський період.....	17
1.4. Лінгвістичні наслідки запозичення	29
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКУ МОВУ В НОВИЙ ПЕРІОД ..	41
2.1. Особливості запозичення XVI – початку XX століття.....	41
2.2. Запозичення-неологізми.....	57
Висновки до розділу 2	64
ВИСНОВОК	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

англ. = англійська мова

араб. = арабська мова

букв. = буквально

грецьк. = грецька мова

д.-а. = давньоанглійська мова

д.-ск. = давньоскандинавський (діалект)

д.-фр. = давньофранкський (діалект)

ісп. = іспанська мова

італ. = італійська мова

лат. = латинська мова

нім. = німецька мова

рос. = російська мова

с.-а. = середньоанглійська мова

ск. = скандинавський (діалект)

франц. = французька мова

япон. = японська мова

Am.Sp. = American Spanish

C.Fr. = Central French

Du. = Dutch

dim. = diminutive

G. = German

Germ. – Germanic

Gr. = Greek

Gt. = Gothic

It. = Italian

Lat. = Latin

lit. = literally

M.E. = Middle English

M.Fr. (Fr.) = Modern French

N.E. = New English

O.E. = Old English

O.F. (O.Fr) = Old French

O.Frank. = Old Frankish

O.H.G. = Old High German

O.Norm. – Old Norman

O.Slav. = Old Slavic

pl. = plural

Russ. = Russian

Sc. = Scandinavian (dialect)

Sp. = Spanish

Turk. = Turkish

V.L. = Vulgar Latin

W.Ind. = West Indian

ВСТУП

Дана робота присвячена вивченню запозичення в англійську мову в діахронічному аспекті, який передбачає дослідження аспектів мови у часі, у процесі розвитку на часовій осі, що повинно сформувати у мовця чітку уяву про зміни в англійському вокабулярі в цілому впродовж його насиченої історії.

Мові як суспільному явищу властивий розвиток, оскільки він властивий усякому суспільному прояву. Мова розвивається за певними законами, котрі лише їй властиві і котрі в лінгвістичній науці отримали назву внутрішніх мовних законів.

Для розуміння сучасного стану мови, структури її словникового складу зокрема, треба розглядати різноманітні явища сучасної мови як результат її довгого розвитку, як низку змін та перетворень впродовж певних проміжків часу.

Зміни у вокабулярі відбуваються у силу різних причин, як зовнішніх (екстралінгвістичних), так і внутрішніх (інтралінгвістичних).

Зовнішні причини зумовлені впливом на мову зовні. Вони витікають із зв'язку мови з історією, з такими факторами, як міграції, завоювання, контакти з іншими народами.

Внутрішні причини зумовлені самою системою мови і являють собою внутрішні протиріччя – протиріччя норм та можливостей мови, протиріччя структури мовного знаку тощо.

Англійська мова більш ніж будь-яка інша запозичувала та засвоювала лексичні одиниці з інших мов під час безпосередніх контактів – набігів, завоювань, пізніше в ході колонізації, торгової експансії. Кількість запозичених лексичних одиниць в англійській мові складе більше, ніж сімдесят процентів. Це давало привід дослідникам перебільшувати

значення запозичень і навіть трактувати англійську мову не як германську, а романо-германську, зазначаючи змішаний характер її лексики. Запозичення було і є важливим способом поповнення вокабуляру, хоча саме споконвічні елементи переважно найбільш вживані й найбільш комунікативно навантажені.

Взагалі проблеми розвитку мови, її словникового складу здавна привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Цінні у цьому плані спостереження знаходимо у працях О.І.Смирницького, Б.О.Ільїша, В.Д.Аракіна, Т.А.Расторгуєвої, Б.С.Хаймовича, Л.Г.Верби, Л.Г.Павленко, В.І.Заботкіної, Ч.Барбера, Дж.Ейто та інших.

Необхідність вивчення не тільки типів і джерел запозичення як одного із засобів поповнення вокабуляру, але й лінгвістичних наслідків цього процесу, адаптації запозичених лексичних одиниць, ролі впливу екстралінгвістичних факторів визначає **актуальність** даного дослідження й обумовлює вибір теми роботи.

Мета дослідження – виявити особливості процесів надходження і засвоєння іншомовних слів та словотвірних елементів в різні історичні періоди англійської мови.

Виходячи з поставленої мети, ми намітили такі **завдання**:

- проаналізувати загальні аспекти розвитку лексикона англійської мови;
- дослідити причини та механізми запозичення в різні періоди мовного розвитку (у давньому, середньому та новому);
- розглянути лінгвістичні наслідки процесу запозичення, ступінь асиміляції одиниць, запозичених у різні історичні періоди;
- виявити типи та джерела запозичень в новій англійській мові, розглянути роль запозичень в утворенні неологізмів.

Об'єкт дослідження – запозичення в англійському вокабулярі, під якими розуміються процеси прийняття мовою іншомовних елементів та результати цього процесу.

Предмет – особливості запозичення в ході історичного розвитку англійського словникового складу.

При написанні роботи ми використовували такі **методи** дослідження:

- порівняльно-діахронічний метод,
- метод компонентного аналізу,
- аналіз за словниковими дефініціями,
- елементи статистичного методу.

Матеріалом дослідження стали лексичні одиниці, добрані із тлумачних словників, історичних глосаріїв та словників, списків нових слів.

Теоретична значущість роботи полягає у розробці окремих аспектів англійської лексикології, генетичного складу лексики зокрема, історії мови.

Практична цінність - у можливості використання матеріалів дослідження у практичному курсі англійської мови, у спецкурсах з лексикології, історії мови, неології.

Робота **складається** із вступу, двох розділів, висновків, списку скорочень, списку використаної літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, доводиться теоретична та практична значущість роботи.

У першому розділі наводиться загальна характеристика вокабуляру англійської мови в діахронічному аспекті, визначаються особливості запозичення в давньому та середньоанглійському періодах розвитку мови і факти впливу запозичених одиниць на лексичний склад взагалі, що виявляється в існуванні етимологічних дублетів та синонімічних пар.

У другому розділі аналізуються запозичення новоанлійського періоду, їх роль у поповненні англійського вокабуляру, досліджуються найновітніші тенденції надходження іншомовних елементів.

У висновках описані результати проведеного дослідження, намічені перспективи подальшої роботи у галузі історичної етимології та неології, лексикографії.

Обсяг роботи – 70 сторінок. Використані джерела – 65 позицій.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКУ МОВУ В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ

Під запозиченням у роботі розуміється звернення до лексичного фонду інших мов для висловлення нових понять, подальшої диференціації понять, що вже маються, для найменування раніше невідомих понять, які часто стають відомими і зрозумілими носіям мови лише внаслідок контактів з народами, з чиїх мов запозичуються відповідні слова [5, с. 150]. Елементами чужої мови можуть бути слова, морфеми, конструкції, що переносяться з однієї мови в іншу. Найчастіше запозичуються слова, рідше – морфеми, синтаксичні та фразеологічні звороти. Різноманітні аспекти запозичень привертали і продовжують привертати увагу сучасних дослідників [11; 22; 24; 26; 28].

Запозичення можуть бути прямими (фонетичними), кальками та семантичними. Прямі зазвичай транскрибуються або транслітеруються, кальки запозичують не звукову оболонку, а структуру, компоненти якої перекладаються. Семантичні запозичення – це запозичення нового значення, часто метафоричного, до слова, що вже наявне в мові. Деякі дослідники вживають терміни «калька» та «семантичне запозичення» синонімічно [19, с. 296].

Запозичення завжди в різній мірі адаптуються до системи мови, що запозичує [55, с. 12; 30, с. 158]. І часто настільки засвоюються нею, що не сприймається носіями мови як іншомовні за походженням, яке може бути виявлене лише в ході етимологічного аналізу. Це повністю асимільовані запозичення у фонетичному, граматичному, графічному планах (*denizens*). Не повністю засвоєні іншомовні елементи (*aliens*) мають прояви свого походження у вигляді звукових, офографічних, граматичних та семантичних особливостей, котрі не властиві питомним словам. Існують також

неасимільовані слова та фрази, які зберігають оригінальну орфографію та інші характеристики і завжди мають англійські еквіваленти (barbarisms).

Дослідження запозичення проводиться в діяхронічному аспекті, під яким мається на увазі вивчення мови у послідовній зміні її станів на протязі ряду періодів її існування [7, с. 243]. Тобто під діяхронією розуміється розвиток мови, а саме її рівневих сторін, граматичних, словотвірних, лексичних категорій, функцій її історичних форм та варіантів. Будь-яка зміна мови в часі проходить в певних умовах, зовнішніх та внутрішніх. Перші стосуються змін у відношеннях мови з такими структурами, як суспільство, свідомість людини. Другі встановлюються й змінюються в самій мові [8; 33]. До зовнішніх умов відносяться соціальні структури, виробництво, техніка, наука, література, контакти з іншими народами. До внутрішніх – необхідність покращення мовного механізму, збереження мови в стані комунікативної природності, мовні протиріччя та їх характер тощо [7, с. 247].

1.1. Загальна характеристика словникового складу в аспекті його розвитку

Поява нових лексем є невід’ємним аспектом словникового складу будь-якої мови. Вони неоднорідні в плані походження. За часом появи окремих слів у словниковому складі кожної мови виявляється певна група лексичних одиниць, котра називається основним словниковим фондом [1; 10; 27; 56]. Цей фонд складається з одиниць, що називають основні, життєво необхідні людські поняття. В англійській мові він складається у своїй масі зі слів германського походження. Але германські мови є одним із відгалужень ще більш давньої мови, котра лежить в основі решти індоєвропейських мов, у тому числі слов’янських, романських, кельтських та інших.

Типологічною особливістю давньогерманської прамови (як і всіх давніх протоевропейських мов) був розподіл усіх іменників на групи у залежності від того основотвірного афікса, котрий входив до структури того чи іншого іменника. Іншою особливістю морфологічної системи давньогерманських мов є наявність у дієслова двох способів утворення минулого часу: чергування кореневого голосного та суфіксального способу (додавання дентального суфіксу). Система дієслів з суфіксацією репрезентована тільки в германських мовах і складає їх морфологічну специфіку [41; 45]. Окремий клас сильних дієслів утворював форми минулого часу шляхом редуплікації основ [35, с. 117]. Так, граматики навіть у давні часи були тісно пов'язані зі словотвором.

У залежності від хронології свого прояву в мовному середовищі слова різних періодів існування англійської мови можуть бути розподілені на чотири групи [3, с. 99]:

1. Слова загальноіндоевропейські, найдавніші одиниці, котрі існували ще в мові-основі та збереглися у всіх або у цілому ряді таких мов, наприклад:

Lat. *pater* // Gr. *pater* || О.Е. *fæder* // М.Е. *fadar* // N.Е. *father*,

Lat. *duo* // Rus. *два* || О.Е. *twā* // М.Е. *twa* // N.Е. *two*.

Лексичні одиниці цього пласта відносилися до певних семантичних сфер і називали: представників рідні, природні явища, тварин та рослин, основні дії, числа тощо. Окрім кореня до їх складу входили також словотвірні афікси і граматичні флексії.

2. Загальногерманські слова, котрі зустрічаються тільки в германських мовах, є загальними саме для них, наприклад:

Gt. *figgr* // O.H.G. *finger* // O.E. *finzer* // N.E. *finger*.

Семантично вони відносилися до основних життєвих сфер – природи, повсякденного життя. У їх структурі також вирізнялися специфічні германські афікси та словотвірні моделі [35, с. 48].

3. Власне англійські слова, котрі виникли на базі англійської мови і не спостерігаються в інших мовах, окрім англійської, якщо не враховувати можливі запозичення із англійської мови в інші. Дана підгрупа також включає цілий ряд складних слів, котрі складають специфіку мови давнього періоду, наприклад:

O.E. *wīfman* із *wīf* – жінка + *man* – чоловік (N.E. *woman*).

4. Слова, запозичені з інших мов:

hūs-bonda, government, religion.

Англійський вокабуляр є одним з найекспансивніших серед світових мов. Він містить велику кількість запозичених слів (у тому числі й складних) – 65-70 процентів від загального словникового складу [2, с. 52].

Запозичення в діяхронічному аспекті можна досліджувати у світлі різних підходів. Найбільш традиційний з них – етимологічний. Він передбачає розгляд джерел походження лексичних одиниць [8; 9; 14; 52; 60]. Лексико-семантичний підхід – коли ставляться питання про типи запозичень, про їх змістовну адаптацію. Соціолінгвістичний підхід допомагає зрозуміти роль соціальних явищ, таких як широкі контакти носіїв різних мов, та та їх переломлення в мові. Різні підходи у процесі аналізу доцільно поєднувати [30, с. 468].

Вивчення історії мови та її аспектів передбачає наявність деякого числа періодів, котрі були характерні для її розвитку. Однак до цього дня не розроблені ті критерії, на основі котрих можна було б на повній науковій підставі виділити реальні періоди історії англійської мови [21; 31; 34; 39; 63]. Мова та її структура змінюються шляхом поступового відмирання елементів старої якості та шляхом накопичення елементів якості нової.

Історія мови традиційно поділяється на періоди. Існують різні спроби періодизації англійської мови. Одна з них заслуговує на особливу увагу. Це періодизація, запропонована англійським лінгвістом Г.Суїтом. В її основу

покладено морфологічний принцип – наявність системи словозмінних афіксів [35, с. 51].

За періодизацією Г.Суїта, в історії англійської мови наявні три періоди: давньоанглійський період, період повних ненаголошених закінчень, наприклад, *sunu* (повне закінчення) – «син»; середньоанглійський період, основною рисою котрого є наявність фонетично послаблених словозмінних афіксів, наприклад, *sune* (послаблене закінчення); новоанглійський період – період втрачених словозмінних афіксів, наприклад, *son* (відсутність афіксів).

Така класифікація, що основана на одному вузькому критерії і що не ураховує всю систему мови даного періоду, навряд чи може бути до кінця задовільною. Але при дослідженні вокабуляру і способів утворення мовних одиниць класифікація Г.Суїта є цілком допустимою.

Взагалі, при визначенні періодів розвитку мови слід ураховувати також історію народу, його матеріальну культуру, характер суспільства [25; 26; 59], яке ця мова обслуговує у певний період. Однак, поки що немає загальноприйнятої системи періодизації історії існуючих мов, у тому числі й англійської мови.

1.2. Давньоанглійський період

Хронологічно давній англійський період відповідає 700 – 1100 рокам. Відомо, що мовний лексикон відображає історію носіїв мови. Буває, що на підставі одних лише даних про словниковий склад можна судити про первинні культурні й політичні зв'язки народів, про їх загальний розвиток тощо. Так, уже давня англійська мова говорить нам про певні культурні взаємини давньоанглійських племен з Римською імперією, про вплив римської культури, латинської мови на діалекти Британських островів [41, с. 14]. Англійська мова стародавнього періоду містить цілий ряд слів, латинських за походженням. Вони є найдавнішими культурними

запозиченнями, що означали назви речей та понять, привнесених римлянами на континент. Слова цього прошарку були запозичені ще в першому столітті нової ери [19, с. 302]. За своїм характером усі вони є побутовими словами, запозиченими в їх розмовній формі.

Наведемо приклади таких запозичень, об'єднаних за поняттєвими групами.

Побут

cīese – сир;

cytel – чайник;

cist – шухляда;

disc – блюдо;

cusene – кухня;

myln – млин.

Споруди

weall – стіна;

ceaster – назви міст;

stræt – вулиця;

port – порт.

Сільськогосподарські продукти

plume – слива;

pēse – горох;

pere – груша;

bēte – буряк;

mint – м'ята;

riper – перець;

plante – рослина.

Торгівля

sēap – дешевий;

sēarian – купляти;

wīn – вино;

munet – монета;

pund – фунт;

ynce – дюйм.

Наприкінці шостого століття У Британії в побут місцевих племен увійшли поняття релігійного характеру. Вони спричинили проникнення в англійську мову цього періоду багатьох латинських слів, що позначали ці поняття. Такі слова були словами книжкового характеру. Вони становили другий шар латинських запозичень [4, с. 235].

Розглянемо приклади тематичних груп таких запозичень.

Освіта

mæzester – магістр;

scōl – школа.

Релігія

papa – римський папа;

biscop – єпископ;

prēost – священик;

cleric – служитель;

munuc – монах;

munna – монахиня;

munster – монастир;

altare – алтар;

deofol – диявол;

creda – віра;

offrian – жертвувати.

Давні германські племена, що вторглися в Англію, зустріли там древніх жителів – кельтів, які, оскільки перебували на близькому до англосаксонських племін ступені культурного розвитку, не могли спричинити на стародавніх англосаксів скільки-небудь значного впливу [3,

с.106]. Тому в англійській мові давнього періоду ми знаходимо лише окремі кельтські одиниці, як, наприклад:

О.Е. *binn* – N.Е. *bin*,

О.Е. *assa* – N.Е. *ass*,

О.Е. *dūn* – N.Е. *down*,

О.Е. *dunn* – N.Е. *dun*.

Так, у власних іменах зустрічається велика кількість кельтських слів, у назвах місць, наприклад: *Avon* – загальне значення «річка» (назва річки в Англії), *Esk* – те саме. Столиця Англії, Лондон, зберігає в своєму імені сліди кельтського походження, а сама назва походить від кельтського складного слова *Llyndun*, що означає «прирічна фортеця» (кельтською *dūn* означало «пагорб» і «фортеця на пагорбі») [2, с. 46]. Це ім'я відоме було Тациту, який називає його *Londinium*.

Разом з новими фонетичними, транскрибованими елементами в англійській мові давнього періоду було утворено значну кількість нових слів, що представляють собою буквальний переклад латинських слів на англосаксонську. Наприклад:

Lat. *congregatio* || О.Е. *zesomnunz* (community),

Lat. *evangelium* || О.Е. *zodspel* (gospel),

Lat. *patriarchus* || О.Е. *heah-fæder* (patriarch),

Lat. *centurion* || О.Е. *hundredmann* (hundredman).

Буквально перекладені одиниці є кальками – запозиченнями структури.

Для ілюстрації стану із запозиченням наведемо приклад фрагмента давньоанглійського поетичного тексту із «Беовульфа» [40, с. 15]:

Stræ̅t wæs stānfah, stīz wīsode

zumum ætzædere: zūhbyrne scān,

heard hondlocen, hrinzīren scīr,

sonz in searwum, hā hīe tō sele furdum...

Тільки одне із слів у поданому тексті – *stræt* «дорога» є запозиченим з латині, що свідчить про невелику кількість запозичень взагалі в давній англійській мові.

1.3. Середньоанглійський період

Середньоанглійська мова охоплює період з 1100 по 1500 рік. Ключовими аспектами історичного фону цього періоду є схрещування мов і проблема асиміляції запозичень є [20; 35; 49]. Протягом своєї історії окремі народи вступають в різні взаємини один з одним. Ці взаємини можуть носити характер військових зіткнень, нападу одного народу на територію іншого з подальшим захопленням цієї території або мирних відносин між народами в плані торговельних і культурних зв'язків.

Відбувалася певна взаємодія між мовами народів, яка була спроможна з часом привести до схрещування однієї мови з іншою, процес схрещування мов має свої певні закономірності, серед яких В.Д.Аракін зазначає [3, с. 169]:

- Схрещування являє собою тривалий процес, що продовжується сотні років. У цьому плані дуже показовий процес схрещування англійської мови зі скандинавськими, що тривав з кінця дев'ятого століття, і з французькою, що тривав до чотирнадцятого століття.

- При схрещуванні двох мов одна з них виходить переможцем, зберігаючи свій граматичний устрій та основний лексикон, а інша мова поступово втрачає свою якість і відмирає на даній території. Саме так і сталося в боротьбі англійської мови зі скандинавською та французькою мовами. Англійська мова вийшла переможцем, зберегла свій граматичний устрій та базовий вокабуляр, а скандинавські діалекти і французька мова в Англії втратили свою якість, підпадаючи під вплив англійської мови, і поступово втрачалися.

- Мова, що перемогла, в результаті збагачується за рахунок переможеної мови. Однак це не послаблює мови-переможця, а навпаки, зміцнює її. Саме так і сталося з англійською мовою. Опинившись переможцем над скандинавською і французькою, англійська мова поповнилася за їх рахунок значною кількістю нових слів.

Розглянемо детально два пласти запозичень із зазначених мов.

Скандинавські запозичення

Скандинавські запозичення взагалі є другою за численністю групою запозичень після романських, що ввійшли в англійську мову у IX-XI століттях. Пізніше теж були періоди запозичень, але лише спорадичні. Скандинавські завойовники почали набіги на територію Англії, починаючи з кінця VIII століття, й окупація ними ряду англійських районів із територіями Датського права тривала до 1042 року, коли влада датчан в Англії була остаточно повалена [59, с. 49-50].

У цей період, що тривав близько двохсот п'ятидесяти років, скандинави (норвежці, датчани і частково шведи) селилися на захопленій ними території Англії серед англосаксонського населення.

На протязі тривалого часу два народи підтримували відносно мирне співіснування. Мало місце змішення двох мов. Скандинави змішувалися з місцевим населенням, втративши свої мовні діалекти, але залишивши слід в англійській мові. Із завойовників, які знищували та спалювали все на своєму шляху, скандинави поступово перетворювалися на мирних жителів, що вступали в мирні відносини з англосаксонським населенням. Стали можливими шлюби між скандинавами та англосаксами, що, врешті-решт, призвело до повного розчинення скандинавського етнічного елемента в англосаксонському середовищі. Цьому також сприяв той факт, що мови, що взаємодіяли, були спорідненими, германськими за походженням, а їх слова часто відрізнялися лише закінченнями (д.-а. *fisc* і д.-ск. *fiscr* (риба)). Цей

процес асиміляції скандинавського населення в Англії мав певні наслідки для подальшого розвитку словникового складу англійської мови [29; 38; 50].

Вплив обох мов – скандинавської та англійської – почався вже в IX столітті. У цей період, очевидно, було запозичене скандинавське слово *lagu* – «закон» в складі імені *Dane-lag* – «Область датського закону». У письмових же пам'ятках це слово, як і багато інших скандинавських слів, з'явилося тільки в X столітті [3, с. 170].

Особливістю скандинавських запозичень в англійську мову є те, що ці слова не позначали будь-які нові поняття, до того часу невідомі древнім англійцям. Ці слова позначали звичайні, життєво важливі предмети, якості й дії, які були добре відомі корінним жителям країни [2; 21; 39].

Найбільш ранніми запозиченнями, що згідно з даними словників [46; 64; 65] відносяться ще до IX - X століть, слід назвати слова:

O.E. *ceallian* < Sc. *kalla* – N.E. *to call*,

O.E. *lazu* > Sc. *lagu* – N.E. *law*,

O.E. *hūs-bonda* < Sc. *hus-bondi* – N.E. *husband*.

Але основна маса скандинавських запозичень являла собою найменування повсякденних понять, для котрих в англійській мові вже були найменування. Та перші витіснили синонімічні англійські слова й закріпилися в мові [14; 51].

Скандинавські слова в англійській мові за своїм лексико-граматичним складом входять в різні частини мови. Серед іменників можна назвати наступні запозичення:

M.E. *fellawe* < Sc. *felagi* – N.E. *fellow*,

M.E. *windowe* < Sc. *vindauga* – N.E. *window*,

M.E. *skye* < Sc. *sky* – N.E. *sky*,

M.E. *sete* < Sc. *saeti* – N.E. *seat*.

Певні лексичні одиниці становлять інтерес щодо свого походження [54].

Одна з таких одиниць – іменник *husband*, що виходить до скандинавського іменника *hūsbondi* – «селянин, власник будинку» і складається з іменника *hūs* – «будинок» і дієприкметника теперішнього часу *bondi* < *buandi* – «що живе», від дієслова *būa* – «жити» [59, с. 441]. В англійську мову воно було запозичене зі значенням «господар, голова сім'ї». У середньоанглійський період це слово поступово було переосмислено як «чоловік».

Іменник *fellow* (д.-а. *fēolaga*) виходить до скандинавського *felagi*. Останнє утворено від складного слова *felag* – «компанія, з'єднання майна», що складався з іменників *fe* – «майно» і *lag* – «складання разом». Іменник *felagi* у древньоскандинавському суспільстві означав людину, що з'єднувала своє майно (ск. *fe* || д.-а. *feoh*) з майном іншої на паях, з тим щоб спільно виконувати будь-яку діяльність. За своїми морфологічними ознаками це слово в давньоанглійській системі класифікації іменників за основами було віднесено до *-n*-основ [40, с. 172].

Автор п'ятнадцятого століття Кекстон повідомляв про процес освоєння слова *egg* – «яйце». Зокрема у передмові до свого перекладу "Енеїди" на англійську мову він наводить історію про те, як деякі купці мали намір плисти в Нідерланди, але були затримані біля південних берегів Англії через відсутність попутного вітру [40, с. 82]. У пошуках їжі вони звернулися до якоїсь жінки з тих місць з проханням продати їм яєць, причому один з купців назвав яйця словом *eggs*. Жінка його не зрозуміла. Тоді другий купець сказав, що вони хочуть купити *euren*, тобто вжив корінне англійське слово, яке виявилось зрозумілим. Цей приклад з літератури показує, що в одних районах Англії вже закріпилися скандинавські запозичення, а в інших ще не були відомі [3, с. 171]. Знадобився тривалий термін для того, щоб ці запозичення повністю витіснили корінні англійські слова того ж значення.

Слово *window* виходить до скандинавського слова *vindauga*, що буквально означає «око вітру». Воно складається з основ іменників *vindr* –

«вітер» і *auga* – «око». Це найменування виникло у древніх скандинавів на тій основі, що в їх будинках вікна були овальні, на зразок ока, не мали скла, і вітер міг в них вільно вривався; звідси назва – «очі вітру» [20, с. 157].

Інші частини мови теж запозичалися, про що свідчать дані історичних глосаріїв [31, с. 86-99].

Крім іменників були запозичені й прикметники, серед яких слід назвати:

M.E. *loos* < Sc. *laus* – N.E. *loose*,

M.E. *low* < Sc. *lagr* – N.E. *low*,

M.E. *ill* < Sc. *illr* – N.E. *ill*.

Різні дієслова зі скандинавських діалектів також були запозичені в англійську мову, наприклад:

M.E. *liften* < Sc. *lypta* – N.E. *lift*,

M.E. *casten* < Sc. *kasta* – N.E. *cast*,

M.E. *reisen* < Sc. *reisa* – N.E. *raise*,

M.E. *ransaken* < ск. *rannsaka* – суч. *ransack*.

Цікавим є запозичення дієслова *to die*, яке походить від скандинавського *deyia* – «вмирати», яке дало в середньоанглійський період дієслово *deyen*. Це дієслово було запозичене внаслідок того, що за своїм звуковим складом воно цілком підійшло до англійського етимологічного гнізда:

M.E. *deeth* – «смерть», *deed* – «мертвий» [3, с. 172].

Відповідним дієсловом було спочатку дієслово д.-а. *steorfan* > с.а. *sterven*, яке мало інше походження.

Визначати скандинавські запозичені слова в англійській мові можна, спираючись на фонетичний критерій, оскільки в словах, запозичених зі скандинавських діалектів, цілий ряд звуків виявляють невідповідність з усталеними до часу запозичення фонетичними закономірностями англійської мови. Однією з таких невідповідностей є наявність в словах

середньоанглійського періоду звукосполучення [sk]. У словах, що існували в англійській мові давнього періоду, група [sk] протягом VIII-IX століть поступово змінювалася в [ʃ]. Процес запозичення зі скандинавських діалектів відбувався в основному протягом X-XII століть, коли процес зміни [sk] в [ʃ] вже завершився [2, с. 64]. Тому група [sk] в скандинавських словах не піддавалася названій зміні й залишилася як [sk], що є одним з критеріїв віднесення цих слів до числа запозичень зі скандинавських діалектів, наприклад: *sky*, *skin*.

Критерієм приналежності до скандинавських запозичень є також звук [g] на початку слів перед передньоязичним голосним [4, с. 238]. У корінних англійських словах цей приголосний змінюється в [j], що позначається в середньоанглійській орфографії буквою *y*. На цій підставі такі слова, як *get*, *guess*, *guest*, визначаються як скандинавські запозичення.

У ряді запозичень зі скандинавської приймалося не саме слово, а його значення, відсутнє в давньоанглійських словах з подібним коренем. Наступні приклади це ілюструють [64]:

brēad – шматок хліба;

drēam – сон;

blōm – квітка;

eorl – граф;

holm – океан;

plōz – плуг.

Рідкісним випадком є випадок запозичення зі скандинавських діалектів особистого займенника третьої особи множини *they* зі скандинавського *their*, а також займенників *both*, *same* і прийменника *till* [41; 45]. Ці частини мови зазвичай споконвічні.

На острові Британія скандинави заснували цілий ряд поселень, назви яких вказують на їх скандинавське походження [64; 65]. Це відбувається тому, що

друга частина цих слів містить загальні іменники, що виражають поняття загального порядку. До таких понять слід віднести:

torp < Sc. *thorp* – village (*Althorp*),

toft < Sc. *toft* – fencing (*Lowestoft*),

by < Sc. *byr* – village (*Whitby, Derby*, назви міст у Східній Англії),

beck < Sc. *bekkr* – creek (*Troutbeck*).

Розгляд скандинавських запозичень в англійській мові середнього періоду показав, що:

- Англійська мова поповнила свій словник за рахунок переможеної скандинавської мови в результаті боротьби англійської та скандинавської мов.

- Запозичення були результатом процесу асиміляції скандинавських переселенців у Британії. Як результат схрещування зі скандинавською мовою були запозичені слова, що позначали вже відомі англійцям поняття і предмети та проникали в мову в силу інтенсивного процесу асиміляції.

- Вплив скандинавських діалектів позначався тільки в галузі словникових запозичень і не відбився на граматичній будові мови.

Французькі запозичення

Норманське завоювання залишило замітний слід на англійському вокабулярі. В той час французька мова стала вживатися при дворі короля в Лондоні, а також у виниклому в XIII столітті англійському парламенті, в суді, в школах, а англійська мова виявилася позбавленою своїх позицій офіційної мови і збереглася головним чином серед широких народних мас [3, с.174].

На початку XIII століття французька мова стала поступово забуватися і поступатися місцем англійській мові. Але в процесі тривалої взаємодії з англійською мовою французька мова спричинила великий вплив на

англійський лексикон, який поповнився значною кількістю слів французького походження [34; 45].

Найбільш ранні запозичення з французької мови відносяться до початку дванадцятого століття. Уже в цей час ми знаходимо в англійській мові французькі слова:

sot – «a fool» з О.Ф. *sot*;

tur – з О.Ф. *tur* або *tor* (N.E. tower);

прикметник *prūt* і відповідний іменник з О.Ф. *prud* (суч. *proud* і *pride*) [65].

Далі кількість запозичень з норманського діалекту французької мови, а з XIV століття з паризького діалекту цієї ж мови збільшується. В цілому загальна кількість французьких запозичень в сучасній мові досягає значної цифри – 57 відсотків від загального числа слів англійської мови [3, с.174]. Однак переважна їх більшість – це маловживаний книжковий пласт. Найбільш важлива частина вокабуляру англійської мови залишилася германською за походженням, що властиво взагалі будь-якій мові.

Французькі запозичення можна поділити на ряд тематичних груп, як це видно з поданих прикладів:

Державне управління

government – уряд;

estat – держава;

conseil – рада;

conseiller – радник;

parlement – парламент.

Судочинство

juge – суддя;

court – суд;
justice – юстиція;
crime – злочин;
prisoun – тюрма;
condemnen – засуджувати.

Армія

bataille – битва;
were – війна;
army – армія;
regiment – полк;
sege – облога;
victorie – перемога;
cannon – гармата;
maille – кольчуга.

Релігія

clergy – духовенство;
religion – релігія;
friar – монах;
preyere – молитва.

Мистецтво

art – мистецтво;
colour – фарба, колір;
ornament – орнамент, прикраса.

Торгівля

market – ринок;
moneye – гроші;
feire – ярмарок;
mercer – торговець.

Архітектура

paleis – палац;*temple* – храм;*piler* – колона;*chapel* – церква;*chambre* – палата, кімната.

Школа

penne – перо;*lessoun* – урок;*ripille* – учень.

Міські ремесла

carpenter – тесляр;*reintre* – маляр;*bocher* – м'ясник;*taillour* – кравець.

Предмети побуту

plate – тарілка;*table* – стіл;*chaire* – стілець.

Дозвілля

joye – радість;*leysere* – дозвілля;*pleasure* – задоволення.

Цікавими є запозичення, що позначають м'ясо домашніх тварин. В силу того, що догляд за тваринами знаходився в руках англійських селян, назви цих тварин залишилися англійськими. М'ясо ж цих тварин споживалося пануючими феодалами, які в основному були норманами. Тому для позначення м'яса тварин були використані французькі слова, які згодом й увійшли в словниковий склад англійської мови [35; 41]. Вийшли, таким

чином, своєрідні ряди: назва тварини – англійського походження – *cow, calf, swine*; назва м'яса цієї тварини – французького походження – *beef, veal, pork*.

Крім іменників в англійську мову було запозичено багато прикметників, наприклад, такі:

M.E. *povre* – N.E. *poor*,

M.E. *feble* – N.E. *feeble*,

M.E. *large* – N.E. *large*,

M.E. *esy* – N.E. *easy*.

Багато дієслів також перейшло у цей період в англійську мову, серед яких наведемо:

M.E. *chaungen* – N.E. *to change*,

M.E. *deceyven* – N.E. *to deceive*,

M.E. *cacchen* – N.E. *to catch*,

M.E. *conseillen* – N.E. *to counsel*.

Тож, проникнення французьких слів в англійську мову сприяло значному збагаченню останньої.

Французьке слово могло витіснити слово англійського походження, як, наприклад:

давньоанглійське слово *here* було замінене словом *army*;

давньоанглійське слово *frih* – французьким словом *peace*;

давньоанглійське *earm* – французьким *poor*;

давньоанглійське *fōn* – французьким *catch* [20; 61].

Часто обидва слова, і англійське і французьке, збереглися, проте семантичні їх межі видозмінилися. Англійські слова продовжували триматися в розмовній мові, а французькі слова збереглися в мові офіційній, книжковій. Наступні приклади наочно показують це: прикметники *deep* (англійського кореня) і *profound* (французького кореня) обидва означають

«глибокий», проте мають різну сполучуваність (*deep river* – конкретне поняття, *profound knowledge* – абстрактне поняття) [46; 64].

Відмінність в стилістичному вживанні відноситься до наступних пар слів:

to begin – *to commence*;

to do – *to act*;

to wish – *to desire*;

help – *aid*;

speech – *discourse*.

В незначній кількості випадків можна спостерігати, що і англійські, і французькі слова співіснують, але англійське слово вживається в вишуканій мові, тоді як французьке слово вживається в повсякденній мові: порівняйте, наприклад, французьке *valley* – «долина» й англійське *dale* з тим самим значенням, але обмежене тільки поетичним стилем [65].

Поповнення англійського лексикону іншомовними елементами підтверджується значною їх наявністю в текстах того періоду, наприклад:

... *in swich licour,*

Of which vertu engendered is ther flour;

Inspired hath in every holt and heeth

The tendre croppes, and the yonge sonne

Hath in the Ram his halve course y-ronne,

And smale foweles maken melodye,

... *nature in here corages –*

... *to goon on pilgrimages...*

(G.Chaucer “Canterbury Tales” [20, c. 111])

У фрагментах з тексту Дж.Чосера маємо:

- одиниці, запозичені зі старофранцузької, латинські за походженням – *inspire (inspirare), tendre (tender), course (cursus), melodye (melodia), nature (natura), pilgrimages (peregrims)*;

- одиниці французькі за походженням – *licour, vertu, engendered, corrages*.

Таким чином, середньоанглійський період був найпліднішим в історії англійської мови у плані розширення вокабуляру запозиченнями.

1.4. Лінгвістичні наслідки запозичення

Серед лінгвістичних наслідків процесу запозичення окрім значного розширення англійського вокабуляру за рахунок іншомовних елементів слід назвати такі:

Розмежування синонімів

Лексика поетичного тексту англійської мови давнього періоду певним чином відрізнялася від лексики давньоанглійської прози. У зв'язку з цим у поетичній мові даного періоду наявна велика кількість синонімів (серед яких були й запозичені з кельтських діалектів слова та компоненти слів), особливо для тих понять, які були важливими в житті суспільства тих часів [51, с. 29]. До таких понять відносяться:

численні назви корабля – *flota, bāt, wunden-stefna*;

найменування моря – *hrān-rād, strēamas, brim*;

найменування воїнів – *beorn, rinc, ħezn, mecз, secз, wer*.

За підрахунками В.Д.Аракіна, для поняття «герой» у давньоанглійській мові було 37 поетичних синонімів, для поняття море – 17, битви – 12 [3, с. 107], наприклад:

wunden-stefna – корабель (букв. *що має зігнутий ніс*).

Дуже багато словосполучень з коренем *zīh* – війна, наприклад:

zīh-wine – меч (букв. *бойовий друг*),

zīh-beorn – воїн (букв. *бойова людина*).

В сучасній англійській мові мається немало пар слів, які утворилися в результаті процесу дискримінації синонімів, один з котрих був споконвічним, а інший запозиченим:

land :: *country* (romanic); *deer* :: *animal* (romanic); *make* :: *produce* (romanic).

Зміни у вимові та орфографії

Адаптація романських запозичень проходила поступово. Наприклад, процес перенесення наголосу. Наголос на останніх складах спочатку замінювався другорядним, а потім зникав зовсім, і вважається, що вже в XV столітті цей процес був закінчений [44, с. 43].

Одиниці, запозичені з французької мови в англійську протягом XII-XV століть, походять з двох діалектів французької мови: норманського діалекту, сформованого на території герцогства Нормандія в X-XI століттях, і центрально-французького, паризького (іль-де-франського) в центральній частині Франції Іль-де-Франс, яка згодом стала ядром об'єднаної французької держави [3, с.178].

Характерною рисою норманського, а згодом і англо-норманського діалекту було збереження початкового [к] перед [а], а в центрально-французькому діалекті початковий [к] в зазначеному положенні переходив в [tʃ], яке зображувалося на письмі диграфом *ch*. Наприклад [65]:

calendar < М.Е. *calender*, це слово походить від латинського *calendarium* – «звітна відомість» – назва, що походить від іменника

calendae – перший день місяця у римлян, коли були потрібні звіти про виконані роботи;

car < М.Е. *carre* < О. Norm. *car* < Lat. *carrus*, це слово було засвоєно римськими військами від кельтів під час галльської війни першого століття до нової ери, коли римляни вперше побачили візок на чотирьох колесах, до того часу їм невідомий.

З іншого боку, цілий ряд англійських слів, що починаються з *ch*, являє собою запозичення з центрально-французького діалекту, про що свідчать дані словників [64; 65]:

channel < М.Е. *chanel* < С. Fr. *chenal* – канал;

charge < М.Е. *chargen* < С. Fr. *charger* < Lat. *carricare* – навантажувати, що походить від іменника *carrus*;

chief < М.Е. *chief, chef* < С. Fr. *chief* – голова.

Іншою особливістю, що відрізняє норманський діалект від центрально-французького, було збереження в норманському початкового [g] перед [a], а в центрально-французькому діалекті початковий [g] в зазначеному положенні переходив в [dz], який отримав графічне зображення спочатку у вигляді букви *j* [3, с. 179]. До числа слів, запозичених з норманського діалекту, слід віднести іменник *garden* – «сад». Це слово з'являється в англійській мові в формі *gardin* < д.-фр. *gardo* – «двір, сад». До числа слів, запозичених з центрально-французького діалекту, відноситься слово *jail* – «в'язниця» < с.-а *gayole* < д.-фр. *jaiole* – «в'язниця». Воно витіснило норманське слово *gaole*, яке збереглося тільки в написанні, та й то дуже рідко, але вимовляється також [dzeil].

Також для обох діалектів характерне збереження в норманському й англо-норманському діалектах початкового [w] в словах, запозичених у французьку мову ще у франкську епоху, наприклад [46]:

wages < М.Е. *wage* < V.L. *wadium* < Germ. *wadjo* – заपुरука;

to wait < M.E. *waiten* < O.Fr. *waitier* – стерегти, дивитися за ким-небудь.

У центрально-французькому діалекті звук [w] в запозичених словах переходив в [gw], що зображався на письмі через *gu*. Далі [gw] спрощується до [g]. Наприклад [65]:

to gain < O.Fr. *gaignern* < O.H.G. *wai-denon* – пасти, що походить від іменника *weida* – пасовище;

gay < C.Fr. *gai* < O.Frank. *wahi* – гарний;

guard < O.Fr. *garde* або *garde* < O.Frank. *warda* – несення варти.

Особливістю норманського діалекту в галузі розвитку голосних слід вважати перехід латинського короткого [o] в [u] перед носовими приголосними, які потім, так само як і споконвічний короткий [u], подовжуються у відкритому складі і перед *n* + приголосний. Такий довгий [u:] в словах, запозичених в англійську мову в середньоанглійський період, отримує графічне вираження через буквосполучення *ou* [3, с. 180]. Наприклад [65]:

to count < M.E. *counten* < O.Norm. *cunter* < Lat. *computare* – відраховувати;

mountain < M.E. *montaine* < O.Norm. *montaine* < V.L. *montana* – гора.

Мається ціла група іменників, в яких наголос спочатку падав на склад з довгим [u:] в норманському діалекті та в англійській мові в середній період. Пізніше ж наголос було перенесено на перший склад цих слів, внаслідок чого довгий [u:] скоротився і перейшов в нейтральний голосний [ə]. Закінченням основи цих іменників було *-or* з довгим закритим [o:], яке в норманському діалекті перетворювалося в [u:] з графічним оформленням *ou*. До цієї групи можна віднести наступні іменники [46]:

colour < M.E. *culour* < O.Norm. *colour* < V.L. *colorem* < Lat. *color* – колір, забарвлення;

honour < O.Norm. *honour* < V.L. *honorem* < Lat. *honor*;

labour < M.E. *labour* O.Norm. *labour* < V.L. *laborem* < Lat. *labor*;

humour < M.E. *humour* – волога, рідина < O.Norm. *humour* < V.L. *humorem* < Lat. *humor* – волога, рідина.

Слово *humour* цікаво щодо зміни свого значення. За уявленнями античних і середньовічних вчених, рідини, що знаходяться в людському тілі, мають вирішальний вплив на формування характеру. Так, вважалося, що в людському тілі існують чотири рідини – кров, флегма, жовч і так звана чорна жовч, які є причиною різних типів характеру в людини – сангвінічного, або життєрадісного; флегматичного, або млявого, байдужого; холеричного, або енергійного, легко збудливого, і меланхолійного, або слабовільного, схильного до смутку [3, с. 180]. В силу такого уявлення про вплив рідин на характер людини і відбулася зміна значення слова *humour* – «рідина в настрій». В даний час це слово має останнє значення.

У деяких дієсловах закритий довгий [e:] перейшов в норманському діалекті в дифтонг [ei], що отримало відповідний буквений вираз через *ei*, що зберігся до наших днів. Наприклад [64]:

to deceive < M.E. *deceiven* < O.Norm. *decevoir* < Lat. *decipere* – зловити, обдурити кого-небудь;

to perceive < M.E. *perceiven* < O.Norm. *perceivre* < Lat. *percipere* – сприймати, відчувати, пізнавати.

У середній період [ei] перейшов в [ai], що стягнувся у відкритий довгий [e:]. Про це можна судити тому, що в цей період зустрічаються два написання *receiven* і *receven*, *deceiven* і *deceven* [40]. В сучасній орфографії утримується перший варіант, чому ми й маємо:

to deceive і *to perceive*.

У центрально-французькому діалекті народно-латинський закритий [e:] розвивався іншим шляхом. Дуже рано перетворившись в дифтонг *ei*, він

потім змінився на [oi], в середині слова зображався сполученням *oi*, а в кінці слова здебільшого сполученням *ou*. Подальші зміни цього дифтонга в [oe] в і пізніше в [wa] вже не знаходять свого відображення у французькій орфографії, яка використовує буквосполучення *oi* там, де фактично є [wa] [21; 35]:

M.Fr. *employer* – вживати, використовувати;

M.Fr. *reservoir* – резервуар;

M.Fr. *memoire* – пам'ять.

Прикладом таких запозичених слів в англійській мові можуть також служити:

to employ < C.Fr. *employer* – вживати, використовувати;

to convoy < C.Fr. *convoyer* – супроводжувати, конвоювати.

Дієслово *to convoy* є прикладом вторинного запозичення в англійську мову одного й того ж кореня, але з іншого діалекту французької мови. Від дієслова *to convoy* було утворено іменник *convoy* – «супровід, конвой».

Також норманський діалект мав ще одну відмінність від центрально-французького щодо розвитку голосних – норманський дифтонг [ie] стягнувся в довгий закритий [e:]. Орфографія цих слів зберегла колишнє написання *ie* [64].

В середньоанглійський період був запозичений цілий ряд слів з нормандського, точніше англо-норманського діалекту, в якому був довгий закритий [e:] зазначеного вище походження. Цей [e:] співпав із споконвічним англійським довгим закритим [e:], який змінився в довгий [i:] [41; 45]. Орфографія ж цих запозичених слів залишилася колишньою, тобто *ie*. До числа цих слів можна віднести [46]:

chief < M.E. *chief* < C.Fr. *chief* – голова;

to achieve < M.E. *acheven* < O.Norm. *achever* з тим же значенням, утвореного із поєднання *a chef venir* з пізнього латинського сполучення *ad caput venir* – закінчувати;

niece < M.E. *nese* – онука < N.E. *niece*.

Значення «онука» зберігається в англійській мові деякий час, потім воно поступається місцем слову *granddaughter*, утвореному за аналогією з іменниками *grandfather* і *grandmother*.

Етимологічні дублети

Запозичення слів скандинавського, французького, а пізніше і латинського походження призвело до виникнення в англійській мові так званих етимологічних дублетів. Етимологічним дублетом називаються слова одного й того ж кореня. Вони з'явилися в даній мові різними шляхами [57, с. 105]. Характерними рисами етимологічних дублетів є їх різний звуковий образ і різні значення.

В середньоанглійський період в мові з'явилися англоскандинавські етимологічні дублети:

shirte – «сорочка»;

skyrte – «спідниця».

Вони походять від одного й того ж слова германської мови-основи, але в силу різних умов розвитку англійської мови та скандинавських діалектів у них з'явилися індивідуальні форми й свої власні значення. В англійському слові *sceorte* початковий [sk] перетворився на [ʃ], а в скандинавському слові *skyrta* такої зміни не сталося [2, с. 68].

Іншими прикладами англоскандинавських дублетів можуть бути наступні слова:

O.E. *skid* > N.E. *skid* «гальмо»;

O.E. *scrob* > N.E. *shrub* «кущ»;

O.E. *rēran* > N.E. *to rear* «вирощувати».

Нормансько-паризькі дублети також мали місце:

C.Fr. *chatel* > M.E. *chatel* > N.E. *chattels* «майно».

Парні синоніми

Утворення парних синонімів було характерне для англійської мови ще в давні часи. В процесі розвитку кожної мови в ній виникають слова, що позначають дуже близькі між собою поняття або ж одне й те ж поняття, що розглядається під різними кутами зору. Такі слова, як відомо, носять назву синонімів. Мовці часто не задовольняються вживанням одного синоніма, а додають до нього другий, який з їх точки зору повинен уточнювати перший. Таке вживання двох синонімів призводить до утворення стійких синонімічних сполучень, що й носять назву парних синонімів [30, с. 447].

У давній мові такі синонімічні пари вживалися в основному в поетичному стилі.

В середньоанглійський період парні синоніми продовжують широко використовуватися, однак в цей період можна спостерігати деякі нові риси у їх вживанні: внаслідок широкого проникнення в англійську мову скандинавських і французьких запозичень, до складу парних синонімів починають включатися слова французького або скандинавського походження. Такі синоніми набули в той час значного поширення.

Як приклад подібного роду парних синонімів можна назвати такі [3, с. 182-183]:

.. here beeþ also so many dyvers longages and tonges ... – ... там існує також стільки ж різних мов і діалектів ...;

... and waneth and dycreaseth another season ... – ... убуває та зменшується в інший час

У всіх цих прикладах одна із складових частин парного синоніма має французьке походження:

longages – мови;

dycreaseth – зменшується.

Інша складова частина – англійського походження:

tonges – мови;

waneth – убуває.

В інших випадках обидві складові частини парного синоніма французького походження:

...by comuxtion and mellynge ... – ... шляхом змішування й перемішування...

До кінця середньоанглійського періоду вживання парних синонімів стає все більш і більш рідкісним, обмеженим своїм вживанням у певного роду текстах для забарвлення змісту, перетворюючись у свого роду стилістичний прийом.

Висновки до розділу 1

Вокабуляр є невід’ємним аспектом мови. Він не є однорідним за своїм походженням. Час та особливі умови прояву в мовному середовищі слів різних періодів існування англійської мови приводять до їх розподілу на чотири групи:

а) слова загальноіндоєвропейські, до котрих відносяться ті найдавніші пласти лексикону, котрі існували ще в протоевропейській мові-основі та залишилися у всіх або у цілому ряді таких мов;

б) загальногерманські слова, котрі спостерігаються у всіх германських мовах, але відсутні у інших мовних групах;

в) власне англійські слова, котрі виникли на ґрунті англійської мови;

г) слова-запозичення.

Запозичення в історичному ракурсі можна досліджувати у світлі різних підходів. Найбільш традиційний з них – етимологічний аналіз.

Кожен із зазначених пластів англійського вокабуляру має свої лінгвістичні особливості.

Говорячи про англійську мову давнього періоду, періоду народності, що складалася, слід зазначити, що ця мова представляла собою певну систему, яка характеризувалася своїми, тільки їй властивими закономірностями. Зупинимося на характерних її особливостях стосовно запозичень.

Словниковий склад, що добре зберігся від давніх епох, мав свою специфіку, був майже однорідним за своїм походженням і мав лише невеликий процент слів, запозичених з латині і частково з кельтської мови. Про це свідчать мовні пам'ятники давньоанглійського періоду.

Латинські запозичення надходили в англійську мову в два етапи. Перший етап – це перші віки нової ери, ще до приходу англо-саксонських племен до Британії. Запозичення цього періоду потрапили в мову через кельтські діалекти. Другий етап – VI-VII століття, коли запозичалися слова, пов'язані з релігією та освітою. Оскільки кількість запозичень цього періоду невелика, вони не мали значного впливу на лексикон давньої англійської мови.

Головним типом запозичень давньої епохи були фонетичні (прямі) запозичення, коли загальний звуковий комплекс слів замінювався звуком мови-реципієнта.

Основними джерелами запозичень в англійську мову середнього періоду, стали скандинавські діалекти та французька мова, її норманський діалект.

Скандинавські запозичення були результатом процесу асиміляції скандинавських переселенців в Британії. В результаті боротьби англійської та скандинавської мов англійська мова перемогла, поповнивши свій словник за рахунок переможеної скандинавської мови.

Скандинавський вплив позначався тільки в галузі словникових запозичень і не відбився на граматичній будові англійської мови. У процесі схрещування зі скандинавською мовою були запозичені слова, що позначали вже відомі англійцям поняття й предмети та проникали в мову в силу інтенсивного процесу асиміляції скандинавського населення.

Французькі запозичення обумовлені норманським завоюванням. Ці запозичення найчільш численні, вони охоплюють галузі державного управління, судочинства, релігії, архітектури, міських ремесел, мистецтва, освіти, торгівлі, дозвілля. Багато з них проникли навіть в основний англійський словник.

Запозичення цього періоду за типами поділяються на фонетичні (найчисленніші); лексичні (зміна споконвічного значення під впливом споріднених іноземних слів); кальки (запозичення структури з поелементним перекладом компонентів).

Середньонанглійські запозичення переважно повністю асимільовані в англійській мові, особливо у фонетичному плані. Вони не сприймаються як запозичення, як щось чужорідне. Виключення становлять деякі неадаптовані граматичні форми, фонетичне сполучення *sc* у скандинавських запозичень та деякі інші.

Запозичення середньоанглійського періоду на відміну від давнього мали значний вплив на подальший розвиток словникового складу. Виникла велика кількість етимологічних дублетів, парних синонімів, мало місце розмежування синонімів у певних ситуаціях.

Змінилася орфографія англійської мови. Запозичилися нові букви в алфавіт (*k, v, j*), нові диграфи (*ch, sh, que*). З'явилися нові словотвірні афікси в результаті виокремлення загальних елементів з ряду запозичених слів французької мови. Ці афікси усвідомлюються як чужі й додаються як до слів французького походження, так і до споконвічно англійських слів.

Не в останню чергу під французьким впливом змінилася фонологічна система англійської мови: з'явилася нова система голосних фонем, подовжились короткі голосні у відкритому складі, скоротилися довгі голосні в складі перед двома приголосними, розвивалися нові дифтонги.

РОЗДІЛ 2. ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКУ МОВУ В НОВИЙ ПЕРІОД

2.1. Особливості запозичення XVI – початку XX століття

Новоанглійський період зазвичай поділяється на ранній (з 1500 по 1660 рік) та пізній періоди (з 1660 року по теперішній час).

Для раннього новоанглійського періоду характерні широкі міжнаціональні контакти – економічні, політичні, дипломатичні та інші, а також подорожі до інших країн, відкриття нових земель. Англійці знайомилися з новими поняттями, новими об'єктами, що потребували мовного найменування. В результаті освоєння цих об'єктів мова нового періоду поповнилася цілим рядом нових лексичних одиниць [3, с. 246]. Наприклад, такими словами, як *bungalow*, *tobacco*, *cash*, *kimono*, *tea*, *coffee*, *lemon* та іншими.

В той час популярним було звернення до класичної старовини, до філософії, точних та природних наук. Зачасту англійська мова не мала лексичних засобів для виразу певних понять з цих галузей. А це, в свою чергу, приводило до появи в мові численних запозичень, що дали можливість висловлювати нові поняття [4, с. 242].

Розглянемо детально запозичення з найбільш важливих для нового періоду мовних джерел. Вони добиралися зі словників, складених за історичним принципом, та історичних глосаріїв [40; 64; 65].

Латинські запозичення

У новоанглійський період вокабуляр англійської мови поповнюється значною кількістю запозичень з класичних мов, зокрема з латині. Вони стали одним з джерел формування наукової лексики (*atom* – «атом, неподільна частина речовини», *molecule* – «молекула», ряд назв нових хімічних елементів, речовин). Великий вплив латинської мови було обумовлено тим, що латинь як мова науки в цю епоху витісняється англійською мовою.

Під впливом латинської мови на англійську лексику має місце латинізація старих романських запозичень [48; 52]. Порівняйте запозичення зі старофранцузької *langage* «мова», яке під впливом відповідного латинського слова *lingua* стало вимовлятися [læŋwidʒ], в орфографії з'явилася буква *u* – *language*. Те ж саме відбулося зі словом *equal* [i:kwəl] «рівний» із ст.фр. *egal*, який отримав під впливом латинського *equalis* латинізовану форму. Впливом латинізації пояснюється також різне написання й вимова англійського слова *adventure* «пригода» і французького *aventure*, оскільки в англійському *adventure* маємо відновлення *-d-* під впливом латинського *adventure* < ст.-фр. *aventurare* [65].

Іноді така латинізація може бути наслідком помилкової етимологізації [39, с. 216]: порівняйте, наприклад, сучасну вимову й написання таких слів, як *advance* «просуватися» < фр. *avancer*; *advantage* «перевага» < фр. *avantage*, які були асоційовані з латинськими словами з префіксом *ad-*. Результатом помилкової латинізації є також поява літери *s* в слові германського походження *island* < д.-а. *iland* «острів», неправильно асоційоване з латинським *insula* «острів».

Латинська мова займала в той час вельми своєрідне становище. Вона була мовою релігії і науки. Для написання наукових трактатів вчені мали знати латинську мову і вміти користуватися нею. А переклади з латині на англійську допомагали вводити в англійську мову латинські слова. Поступово латинська мова стала витіснятися з наукового вжитку, а латинські слова широко використовували вже в англійській [35; 41].

В англійську мову в XVI-XVII століттях було запозичено значну кількість латинських слів з книжкового різновиду мови, на відміну від англосаксонського періоду, коли це траплялося виключно шляхом усного спілкування.

Латинські запозичення давнього періоду були представлені майже виключно іменниками, у новому періоді ці запозичення містять багато дієслів та прикметників і лише невелику кількість іменників [3, с. 247].

Запозичені прикметники можна поділити на дві групи:

- прикметники, що походять від латинських прикметників;
- прикметники, що походять від дієприкметників.

Перша група поділяється на підгрупи на основі словотворчих афіксів. Сюди входять прикметники з морфемами *-al*, *-id*, *-ar*, *-ous*. Наведемо приклади, добрані з лексикографічних джерел [64; 65].

Прикметники з суфіксом *-al*:

Lat. *cordialis* > *cordial*;

Lat. *dentalis* > *dental*;

Lat. *legalis* > *legal*;

Lat. *annualis* > *annual*;

Lat. *neutralis* > *neutral*;

Lat. *manualis* > *manual*;

Lat. *jovialis* > *jovial*.

Прикметники з суфіксом *-ar*:

Lat. *solaris* > *solar*;

Lat. *lunaris* > *lunar*;

Lat. *stellaris* > *stellar*;

Lat. *triangularis* > *triangular*.

Прикметники з суфіксом *-id*:

Lat. *frigidus* > *frigid*;

Lat. *gelidus* > *gelid*;

Lat. *morbidus* > *morbid*.

Прикметники з суфіксом *-ous*:

Lat. *continuus* > *continuous*;

Lat. *obvius* > *obvious*;

Lat. atrox > *atrocious*;

Lat. tremendus > *tremendous*.

Серед запозичених прикметників мається їх група, що є латинськими прикметниками у формі порівняльного ступеня:

Lat. inter > *interior*;

Lat. inferus > *inferior*;

Lat. ezterus > *exterior*;

Lat. magnus > *major*;

Lat. minus > *minor*.

Друга група прикметників поділяється на дві підгрупи. До одної підгрупи віднесені прикметники, від латинських основ дієприкметників минулого часу з морфемами *-ate*, *-ute*, *-t*. Приклади з цієї групи прикметників наступні:

Lat. desperat (us) > *desperate*;

Lat. privat (us) > *private*;

Lat. correct (us) > *correct*;

Lat. desolat (us) > *desolate*;

Lat. separat (us) > *separate*.

До іншої підгрупи відносяться прикметники, що походять від латинських основ дієприкметників теперішнього часу з суфіксами *-ant* і *-ent*. Наприклад:

Lat. deficient(em) > *deficient*;

Lat. indignant(em) > *indignant*;

Lat. absent (em) > *absent*;

Lat. fragrant (em) > *fragrant*;

Lat. salient (em) > *salient*.

Дієслова також запозичувалися з латинської мови протягом новоанглійського періоду. Вони поділяються на дві групи [3, с. 248].

Перша містить дієслова від основ дієприкметників минулого часового віднесення латинських дієслів з суфіксами *-ate*, *-ute* і *-t*. Дана група складається з декількох підгруп.

1. Дієслова від *ut*-основи латинських дієслів, наприклад:

Lat. *constitut* (us) > *to constitute*;

Lat. *attribut*(us) > *to attribute*;

Lat. *contribut* (us) > *to contribute*;

Lat. *distribut* (us) > *to distribute*.

2. Дієслова від *at*-основи латинських дієслів, наприклад:

Lat. *decorat* (us) > *to decorate*;

Lat. *eliminat* (us) > *to eliminate*;

Lat. *indicat* (us) > *to indicate*;

Lat. *accumulat* (us) > *to accumulate*;

Lat. *perpetrat* (us) > *to perpetrate*.

3. Дієслова від *t*-основи на, наприклад:

Lat. *neglect*(us) *to neglect*;

Lat. *select* (us) > *to select*;

Lat. *connect* (us) > *to connect*;

Lat. *elect* (us) > *to elect*;

Lat. *protect*(us) > *to protect*.

4. Дієслова від основ дієслів з різними морфологічним формальними показниками:

Lat. *dismiss* (us) > *to dismiss*;

Lat. *collaps* (us) > *to collapse*;

Lat. *repuls*(us) > *to repulse*.

Дієслова другої групи походять від основ теперішнього часового віднесення латинських дієслів. Вони теж неоднорідні й на основі певних морфологічних ознак поділяються на підгрупи.

1. Дієслова з морфемою *-el*, наприклад:

Lat. *expellere* > *to expel*;

Lat. *repellere* > *to repel*.

2. Дієслова з морфемою *-de*, наприклад:

Lat. *confidere* > *to confide*;

Lat. *collidere* > *to collide*;

Lat. *dividere* > *to divide*.

3. Дієслова з морфемою *-end*, наприклад:

Lat. *contendere* > *to contend*;

Lat. *comprehendere* > *to comprehend*.

4. Дієслова з морфемою *-mit*, наприклад:

Lat. *committere* > *to commit*;

Lat. *omittere* > *to omit*;

Lat. *permittere* > *to permit*.

5. Дієслова з морфемою *-duce*, наприклад:

Lat. *producere* > *to produce*;

Lat. *inducere* > *to induce*;

Lat. *reducere* > *to reduce*.

Запозичувалися також дієслова з іншими морфемами. Надані приклади свідчать про те, що латинська мова була важливим джерелом збагачення вокабуляру нової англійської мови.

Результатом активного латинського запозичення в англійську мову став новий шар етимологічних дублетів, які являли собою пари слів, у яких одне слово – з французького джерела, друге – з латинського. Обидва мають один і той же латинський корень. Це так звані франко-латинські дублети [2, с. 68].

Наприклад:

Fr. *feat* (подвиг) – Lat. *fact* (факт);
 Fr. *defeat* (поразка) – Lat. *defect* (дефект);
 Fr. *mayor* (мер) – Lat. *major* (майор);
 Fr. *poor* (бідний) – Lat. *pauper* (жебрак);
 Fr. *sure* (упевнений) – Lat. *secure* (безпечний);
 Fr. *strange* (дивний) – Lat. *extraneous* (зовнішній);
 Fr. *sir* (сер) – Lat. *senior* (старший);
 Fr. *to sever* (розділяти) – Lat. *to separate* (відділяти).

Поряд із запозиченнями з класичних мов, у новий період мали місце також запозичення з живих мов – італійської, іспанської, французької, голандської та інших.

Італійські запозичення

Запозичення з італійської мови свідчать про культурні зв'язки з Італією. В цей період англійці проявляли великий інтерес до Італії. Вони відвідували італійські міста, знайомилися з італійською культурою, вивчали італійську мову. І як результат англійська мова поповнюється цілим рядом італійських слів (італійська тут є мовою запозичення, а джерело може бути іншим, більш давнім), що відносяться до галузей мистецтва [19, с. 307].

1. Образотворче мистецтво:

mezzotint [It. *mezzotinto*: *mezzo*+*tinto*];

studio [It. < Lat. *studium* “a study”].

2. Архітектура:

colonnade [It. *collonato* < *colonna* < Lat. *columna* “column”];

balcony [It. *balcone* < Langobardic *balko* “beam”];

cornice [It. < Lat. *coronis* “curved line” < Gr. *koronis* “a wreath”];

fresco [It. “fresh”];

mezzanine [It. *mezzanine* < *mezzano* “middle” < Lat. *medianus*;

stucco [It. < Langobardic *stukki* “a rind, crust”].

3. Музыка:

concerto [It. “concert”];

cello [It. *violoncello*];

piano [It. *contr. pianoforte*];

violin [It. *violino*, dim. of *viola*];

piccolo [It. “small”];

bass [ME *bas* influenced by it. *basso* “low”];

baritone [It. *baritono* < Gr. *barytonos* “deep-toned”];

contralto [It. *contra* + *alto*];

soprano [It. *sopra* “above” < Lat. *supra*];

opera [It., Lat. “a work, labour” akin to *opus*];

sonata [It. lit. “sounding” < Lat. *sonare* “to sound” as opposed to *cantata*];

aria [It. < Lat. *aer* “air”].

4. Поезія:

canto [It., Lat. *cantis* “song”];

sonnet [It. *sonetto* < *sonet*, dim. of *son* “a sound, song”];

stanza [It. “stopping place, room” < VL *stantia* “stance”].

Можна також навести приклади запозичених слів, що не відносяться до якоїсь конкретної групи:

grotto [It. *grotta* < Lat. *crypta*];

casino [It. dim. of *casa*];

gondola [Venetian It., obscure];

volcano [It. < Lat. *volcaus*];

umbrella [It. *ombrella* < Lat. *umbrella* (altered after *umbra* “shade”;

to manage [It. *maneggiare* < *mano* “hand”];

to isolate [It. *isolato* pp of *isolare* “isolate”].

Пізніші запозичення були пов'язані з такими галузями, як кулінарія, медицина, соціальні режими, наприклад:

macaroni [It. *macaroni*];

pizza [It., ~ a substitution of *pizza* “a point, edge” for Gr. *pitta* “a cake”];

vermicelli [It. pl. of *vermicelli* “little worm”];

medico [It. < Lat. *medicus*] || лікар;

fascism [It. *fascism* < *fascio* “political group”) і *fascist*.

Деякі італійські запозичення прийшли в англійську мову з фінансової та воєнної сфери. Прикладом фінансового запозичення може служити слово *bank* від італійського *banca*, що означало лавку, на якій лихварі й купці здійснювали фінансові операції. Потім назва перенеслася на назву фінансової установи – банк. Слово *bank* у цьому значенні після адаптації стало омонімічним споконвічному слову такої ж форми зі значенням «берег річки» [3, с. 252].

З воєнної сфери запозичились слова [54]:

alarm «тривога», від словосполучення *all'armi*, яке використовувалося як вигук, далі виникли значення «сполох» і «дзвін годинника», що відобразилося у слові *alarm- clock* – «будильник»;

colonel «полковник», від *colonnello* – «командир роти піхотного полку»;

squadron – «ескадрон, ескадра».

Очевидно, що проаналізовані вище італійські запозичення складаються з трьох шарів. Перший містить слова, що запозичились в епоху Відродження безпосередньо з італійської мови і що виражають поняття мистецтва та літератури. До другого – слова воєнної лексики, що ввійшли в англійську через французьку мову. Третій шар утворюють слова, що є різноманітними італійськими реаліями.

Запозичення з іспанської мови

Іспанських запозичень в англійській мові менше, ніж інших. Вони пов'язані з розквітом колоніальної могутності Іспанії перш за все, розвитком торгівлі та культурних відношень з іноземними країнами.

Розглянемо найбільш показові семантичні групи запозичень з іспанської [64; 65].

1. Географія, природні явища:

canyon [Sp.cañon < caño “tube”];
pampas [Am.Sp. pl. of pampa “plain”];
savannah [Sp. sabana < the Taino name];
armadillo [Sp. dim. of armado < Lat.armatus];
cockroach [Sp. cucaracha “wood louse, cockroach”];
coyote [Am.Sp. < Nahuatl coyotl];
llama [Sp. < Quechua];
mosquito [Sp.dim.of mosca < Lat.musca “a fly”];
maize [Sp. maiz < W.Ind. Mahiz];
yucca [Sp. yucca < W.Ind.];
hurricane [Sp. huracan < W.Ind.];
tornado [after Sp.tornar “to turn”].

2. Торгівля, об'єкти торгівлі:

cargo [Sp.cargo “load” < cargar “to load”];
contraband [Sp. contrabanda < It. contrabando];
embargo [Sp. < embargar < V.L. imbaricare];
banana [Sp. < native name in W.Africa];
cocoa [Sp.cacao < Nahuatl cacauatl “cacao seed”];
chocolate [Sp.chocolate < Nahuatl chocolatl];
cigar [Sp. cigarro < Maya cicar “to smoke”];
cork [Sp.corcho < Lat.quercus “oak”];
potato [Sp. patata < batata “sweet potato”];

quinine [Sp. quina contr.of quinina < Quechua name];

tobacco [Sp. tabaco < W.Ind. “pipe, tube”];

tomato [Sp. tomate < Nahuatl tomatl].

3. Військові поняття:

armada [Sp. “an armed force” < Lat.armata];

galleon [Sp. galeon < Lat.galea];

guerrilla [Sp. dim.of guerra “war”].

4. Інші запозичення:

bravado [Sp. bravata < bravo “brave”];

canoe [Sp. canoa];

junta [Sp < Lat. juncta < jugere “to join”];

matador [Sp. matar “to kill” < mate, checkmate];

mulatto [Sp.mulato “of mixed breed”];

Negro [Sp. negro “black”];

ranch [Sp. rancho];

renegade [Sp. renegado < Lat.renegare “to deny”].

Ці слова з'явилися в англійській мові тільки в новоанглійський період і більшість з них ще неповністю засвоєні мовою-реципієнтом, зокрема мають нетиповий для англійської мови наголос.

Французькі запозичення

Друга хвиля французьких запозичень приходить на ранній новоанглійський період (XVI-XVII століття). В Англії це був період Ренессансу, ознаменованого значними досягненнями в науці, мистецтві, культурі. Розширювались зв'язки з іншими країнами Європи, з Францією зокрема, що сприяло запозиченню слів з французької мови, з її паризького діалекту, які називали нові для того часу суспільні поняття, нові речі та явища. За характером вони відрізнялися від запозичень норманського періоду й після норманського періоду [21, с. 250].

Основні їх відмінності полягали в збереженні французької орфографії і вимови. І в сучасній англійській мові вони не повністю асимільовані в плані фонетики й орфографії, про що свідчать сучасні словники [53].

Наприклад, морфем *-ice*, *-in (e)* вимовляються як [i:s], [i:n]:

magazine > [mægə'zi: n];

machine > [mə'ʃi:n];

regime > [rə'zim];

police > [pə 'li: s].

Морфема *-que* вимовляється як [к], наприклад:

grotesque > [grou'tesk];

picturesque > [pik tʃə'resk].

Морфема *-et* у вимові виявляється як [ei], наприклад:

ballet > ['bælei];

bouquet > ['bukei].

Суфікс *-age* вимовляється як [a:ʒ], а у старих запозиченнях він вимовляється [idʒ], наприклад:

corsage > [ko: 'sa: ʒ];

barrage > ['bæra: ʒ].

Одиниці з найменшим ступенем адаптації – *coup-d'état*, *pince-nez*, *object d'art*, *laissez-faire*, *nobles oblige*.

Протягом даного періоду англійська мова поповнилася значно меншою кількістю французьких слів у порівнянні з норманським періодом. Іноді буває важко сказати, чи було слово запозичення з латині, або ж воно ввійшло в англійську через французьку. Наприклад, стосовно прикметника *private* словники зазначають в якості можливого джерела як латинь, так і французьку мову [41; 59].

Нідерландські запозичення

Голландія (Нідерланди) в XIII-XIV століттях територіально була одним з найближчих сусідів Англії і вже тоді мала з нею ділові й культурні зв'язки [4, с.243].

Запозичення, що прийшли в англійську мову з голландської, були обумовлені зазначеними зв'язками і представлені такими групами:

1. Ткацтво:

rock [Du. rocke];

spool [Du. spoele akin to G. spule];

2. Кораблебудування:

buoy [Du.boeie < O.Fr.buie “chain”];

cruise [Du.kruisen “to cross”];

dock [Du.docke “channel”];

sloop [Du.sloep < G.sluup < slupen “to glide”];

skipper [Du. schipper < schip “ship”];

yacht [Du.jucht, short for jucktschip “pursuit ship” < jught “a hunt”];

3. Живопис:

easel [Du.ezel < Lat.asellus, dim. of *asinus* “ass”];

to etch [Du. etsen < MHG etzen “to cause to eat”];

sketch [Du.skets];

landscape [Du. landschap < land “land” + schap “ship”].

4. Побутові поняття:

to trek [Du.trekken];

luck [Du.luk, contr.< gelucke “good luck”];

loiter [Du.leuteren “to dawdle”];
slim [Du. “crafty, bad”];
brandy [Du.brandewijn “burnt wine”];
smuggle [Du. < G.smuggeln “to creep”];
boss [Du.baas “a master”, orig.”uncle”].

Російські запозичення

Запозичення з російської мови стали прникати в англійську досить пізно, тому що пізно встановилися зв'язки між носіями цих мов.

Хронологічно їх можна поділити на трпи шари [19, с. 308].

1. Період з ХУІ до початку ХХ століття. Запозичалися різноманітні слова-реалії, відсутні в англійській мові:

rouble [Russ. rubl’];
tzar [Russ.tsar’, contr. of *tsesar*];
troika [Russ troe “three”];
borzoi [Russ.”swift”];
cossack [Russ.kozak < Turk.qazaq “adventurer”];
astrakhan [Russ. after the name of the city];
copeck [Russ.kopeika < kopye “a lance”];
ukase [Russ. Ukaz “edict” < ukasati “to order”];
samovar [Russ. lit. “self-boiler”];
zakouska [Russ. zakuska];
steppe [Russ.step’];
verst [Russ.versta < OSlav.“a turning“];
vodka [Russ. brandy dim.of *voda* “water”];
knout [Russ.knut “a knot”],

похідне дієслово – *to knout* «бити батогом».

2. З 20-х до 80-х років ХХ століття. В цей період до англійської мови ввійшли слова, що означали відповідні реалії тих часів, а також одиниці, пов'язані з розвитком науки:

shock-worker [loan translation from Russ. ударник];

collective farm [loan translation from Russ. колгосп];

house of culture [loan translation from Russ. дім культури];

yarovisation [Russ. yarovizatsiya],

похідне – дієслово *to yarovize* «яровизувати»;

podzol [Russ.lit. "ashlike"],

похідний прикметник – *podzolic* «підзолистий»;

polynia [Russ. "ice-hole"];

sputnik [Russ.lit. "co-traveller"].

3. З періода перебудови по теперішній час:

glasnost [Russ. "openness"].

Взагалі в англійській мові представлені майже всі мови світу [54; 64; 65].

Також можна зазначити:

- Німецькі запозичення, що пов'язані з галузями найбільшого розквіту в Германії. Це – гірнична справа (*quartz, cobalt*), пивоваріння (*lager*), філософія (*transcendental*).

- З арабської мови прийшли слова *alkali, algebra, coffee, zero, amber, magazine, tariff, zenith*. З персидської запозичені слова *shawl, lilac, magic, tulip, tiger*. Деякі з арабських та персидських запозичень ввійшли в англійську мову опосередковано через французьку мову (*divan, bazaar*).

- В результаті колоніальної політики Великобританії англійська мова поповнилася словами з хінді (*bangle, jungle*), з китайської (*tea, silk*), з мов північно-американських індіанців (*wigwam, hickory, skunk, chipmunk, avocado, barbecue*) та з інших мов.

Інтернаціоналізми

Одним із цікавих наслідків запозичення є наявність в новій англійській мові слів-інтернаціоналізмів. Серед запозичених слів є слова, котрі схожі за звуковою оболонкою й за значенням в багатьох мовах. Вони сходять до однієї мови, запозичуються одночасно декількома мовами, широко розповсюджуються і зрозумілі людям, які не говорять іноземними мовами [19, с. 308]. Такі слова звичайно передають концепті, важливі у сфері комунікації – у науці, політиці, техніці, культурі [2, с. 67].

Інтернаціоналізми можна поділити на семантичні групи за зазначеними сферами.

1. Назви наук, наукових дисциплін:

physics, physiology, chemistry, neology, pragmatics, medicine, linguistics, speiology, anthropology, ornithology, lexicology, etc.

2. Терміни сфери мистецтва та літератури:

music, melody, opera, comedy, tragedy, drama, theatre, artist, primadonna, symphony.

3. Політичні терміни:

policy, politics, democracy, communism, anti-militarism, socialism, globalization.

4. Лексичні одиниці сфери науки й техніки:

atomic, radio, television, antibiotic, sputnik, molecule, antenna, prism, ellipse, rhombus.

Зазначені вище слова-інтернаціоналізми, як правило, походять з класичних мов – латинської або грецької, або ж складаються з морфологічних компонентів того ж походження [12; 23; 53; 61].

5. Назви харчових продуктів:

chocolate, coffee, cocoa, banana, mango, avocado, grapefruit, coca-cola, lemon, lime.

Одиниці останньої підгрупи походять з мов екзотичних країн.

2.2. Запозичення-неологізми

Як видно з попередніх розділів, запозичення лексичних одиниць з інших мов було притаманно англійській мові на протязі усієї її історії. А запозичений фонд у лексиці англійської мови складає високий процент від загального вокабуляру.

Англійська мова і на сучасному етапі продовжує поповнюватися запозиченнями, але не в такій мірі, як це було в попередні епохи – в давні та середні віки, в раньоніованглійському періоді, який відповідає епосі Ренесансу.

Сучасним станом поповнення вокабуляру займається особлива дисципліна – неологія, яка вивчає всі різноманітні аспекти новотворів, яким присвячений цілий ряд досліджень [16; 18; 32; 42; 58; 60] та лексикографічних видань [13; 37; 43; 47; 62]. У даному підрозділі термін «неологізм» використовується умовно, тому що хронологічно ми до них відносимо слова останніх десятиріч. Деякі з них вже втратили часову конотацію новизни, але в історії мови декілька десятиліть є дуже коротким відрізком часу, і в лінгвістичному плані такі слова прийнято трактувати як відносно нові [17, с. 16].

Щодо нових запозичень, то вони мають ряд особливих рис, до яких відносяться їхня фонетична дистрибуція (відмінна від англійської), а також нетипове членування в морфологічному плані та зачасту і відсутність лексичної мотивації [15, с. 153].

Цікаво, що зараз у зв'язку з глобалізацією і широкою популярністю та

розповсюдженістю англійської мови як мови міжнародної, з мови-рецепієнта вона перетворюється в мову-донора [6, с. 13]. Багато англійських слів входять в інші мови й утворюють в них шар інтернаціональної лексики. Наприклад, в українській мові є велика кількість запозичених англійських слів, таких як: *кліп, брифінг, комп'ютер, маркетинг, суперстар, суперфан, оверкілл* (наявність засобів ураження надлишкової потужності), *кілер* (член терористичної організації, що здійснює вбивство), *Лівайзи* (джинси виробництва фірми Лівайз в США) тощо. Багато з таких слів є комп'ютерними термінами: *процесор, принтер, чіп, інтерфейс парол, джойстик*.

Джерела й мови запозичення на сучасному етапі, як правило, співпадають.

Найбільш поширеними є романські, німецькі та слов'янські запозичення. Вони не асимілювалися і зберігають особливості вимови й написання, тобто ці запозичення не асимільовані фонетично та графічно [15; 37; 47].

Романські запозичення:

1) латинські:

sub rosa - таємно, конфіденційно;

ad hoc - що-небудь, прийняте на даний випадок, звідси *ad hoc coalition* – тимчасова коаліція;

persona grata - бажана людина, людина, що користується прихильністю;

persona non grata - людина, що не користується прихильністю;

vide licet - а саме;

2) італійські:

brio - жвавість, пожвавлення;

pizzeria – піцерія;

sotto voce - напівголосно;

3) французькі:

bonhomie - добродушність, дружелюбність;

beau geste - красивий жест;

bouffant - 1) широкий, вільний (про одяг); 2) пишний (про зачіску);

cafe au lait - кава з молоком;

cafe noir - чорна кава;

corpse delite - вишукане товариство, еліта;

couture - 1) пошиття модного одягу; 2) модельєри, дорогі кравці; 3) останній писк моди;

creme de la creme - вершки суспільства;

de nove – знову;

minaudiere - сумочка для косметики;

objet de art – об'єкт мистецтва;

tour de force - силовий прийом;

4) іспанські:

hacienda – великий маєток;

aficionados – уболівальник;

incomunicado – ув'язнений, що не має право на побачення;

paisano – співвітчизник, дружок;

pueblo – селище.

Крім романських запозичень англійська мова має також лексичні одиниці, що прийшли з німецької мови. Вони зберігають її особливості написання і вимови, наприклад:

Berufsverbot – заборона на професію;

Gasthaus – невеликий приватний готель;

Hausfrau – домогосподарка, жінка, що живе тільки інтересами сім'ї;

Lebensraum – життєвий простір;

Angst – почуття страху;

Autobahn – швидкісне шосе;
übermenschlich – надлюдський;
Weltschmerz – світова скорбота;
Zeitgeist – дух часу;
Weltanschauung – світогляд.

Найбільш вживаними й популярними в розмовній мові запозиченнями є одиниці з ідіш, найчастіше вони маркуються в лексикографічних джерелах як сленгові [13; 62], наприклад:

zofitig – вгодований,
yenta – пліткарка,
zilch – нічого;
to schlep (shlep) – тягти, тягнутися;
glitch – дефект.

Останнє слово спочатку ввійшло в космічний сленг, а потім стало вживатися в сленгу фахівців в галузі комп'ютерної техніки в ситуації несподіваних порушень в програмі.

Основною ж мовою-джерелом запозичень залишається французька мова. Хоча зростає також кількість запозичень з мов африканських та азійських країн, з японської та китайської зокрема [47; 62].

Семантичними групами серед нових запозичень є наступні:

1) Культура:

auteur (франц.) – режисер авторського кіно;
cinema verite (франц.) – сінема веріте, фільм, що відображає події у манері, максимально близькій до реального життя;
cinematheque (франц.) – кінотека;
roman a clef (франц.) – роман, в якому реальні особи мають вигадані імена;
anti-novel (франц.) – анти-роман;
roman fleuve (франц.) – багатотомний роман-хроніка;

2) Політика:

fatwa (араб.) – нормативний акт, виданий мусульманським лідером;

ayatollah – аятола (релігійний ісламський лідер в Ірані);

gei-ge (китайськ) – перебудова;

intifada (араб.) – інтифада (повстання палестинців в Ізраїлі);

3) Повсякденне життя (напої, їжа, одяг, спорт):

Spritzer (нім.) – напой, що складається з білого вина та содової;

Kuchen (нім.) – солодкий пиріг;

futon (япон.) – м'який матрац, що розстиляється на підлозі й використовується як ліжко;

Berufsverbot (нім.) – заборона на професії;

macchinetta (італ.) – кавоварка;

wok (кит.) – велика металева каструля;

petit dejeuner (франц.) – легкий сніданок.

Основним способом (або типом) запозичення залишається прямий (фонетичний – *couture, zazen, etc*). Помітним є зменшення пропорції кальок серед нової запозиченої лексики в порівнянні з попереднім періодом розвитку мови. Найбільш вживаними з них є наступні [17, с.21]:

dialogue of the deaf (калька від франц. *dialogue des sourds*) – дискусія, в якій учасники ігнорують аргументи співрозмовника;

gliding time (калька від нім. *Gleitzeit*) – змінний графік роботи;

photonovel (калька від ісп. *fotonovela*) – фотороман (з фотографій, з діалоговими вставками, як у коміксах);

refusenik (калька від рос. «отказник», де калькується основа слова, а суфікс зберігається, так як він вже увійшов в словотвірну систему англійської мови);

sound and light (калька від франц. *son et lumier*) – звук і світло (вид театру).

Як правило, запозичені та предковічні одиниці з подібним значенням в сучасній англійській мові не є абсолютними синонімами і не витісняють одна одну. Не відбувається дискримінації синонімів, як це було в середньоанглійській мові. Їх можна визначити як стилістичні синоніми.

Сучасні запозичення мають свої особливості адаптації. Одиниці з французької мови зберігають особливості написання букв (наприклад, *é, î, á*), а також вимови [15, с. 157-158]:

- 1) наголос ставиться на останньому складі;
- 2) голосні *é* і *e* вимовляються як [eɪ] (*boucle, et*), *i* – як [i:] (*boutique*), *a* – як [a:] (*la*), *o* – як [o:] (*ecole*);
- 3) поєднання *ent, ant, en* вимовляються як [a:ŋ] (*resentiment, bouffant*);
- 4) диграфи мають такі особливості вимови: *au* вимовляється як [eu] (*haute*), *ou* вимовляється як [u:] (*couture*);
- 5) поєднання *ch* вимовляються як [ʃ] (*cache pot*);
- 6) *j* вимовляється як [ʒ] (*objet*);
- 7) *t, s, p* і поєднання *pse* на кінці слова не вимовляється (*d'art, en tout cas, corpse*).

У німецьких запозиченнях ряд іменників зберігає написання з великої літери (*Angst*).

Звук [ʃ] передається поєднанням *sch* (*Weltschmerz*).

Є особливості читання голосних і диграфів, наприклад: *a* вимовляється як [æ] (*Dictat*), *u* вимовляється як [u:] (*Kuchen*), *au* вимовляється як [au] (*Hausfrau*), *ei* вимовляється як [ai] (*Reich*).

Є особливості читання приголосних і поєднань приголосних, наприклад: *s* перед голосною вимовляється як [z] (*Sitzkrieg*), *z* – як [ts] (*Zeitgast*), *v* – як [f] (*Volkswagen*), *w* – як [v] (*Weltschmerz*), *ch* – як [h] (*Kuchen*).

Серед нової запозиченої лексики переважають неасимільовані одиниці (варваризми). Вони є сильними неологізмами з високим ступенем новизни, наприклад:

duende (іспан.) – шарм, чарівність;

couture (франц.) – моделювання одягу;

un homme a femme (франц.) – жіночий підлабузник;

gonzo (іспан.) – божевільний.

До варваризмів за своєю сутністю близькі ксенізми (екзотизми), що відображають специфіку країни-джерела, її реалії, які не є асимільованими в семантичному плані, наприклад:

zazen (япон.) – медитація, що практикується в дзен-буддизмі;

teriyaki (япон.) – назва японського блюда;

gyro (грецьк.) – бутерброд з підсмаженим м'ясом.

Варваризми і ксенізми (екзотизми) різняться тим, що варваризми мають синоніми в мові-рецепієнті, а ксенізми (екзотизми) позначають предмети і явища, які існують тільки в країні-джерелі й відсутні в мові-рецепієнті, а тому не мають синонімів [8, с. 65].

Адаптованих запозичень в сучасній англійській мові небагато. Це переважно запозичення з ідиш, наприклад: *nudzh* або *nudge* – «зануда» [65]. Воно складається зі слів *nudyen* «втомлювати» (з ідиш) і російського «нудний». Асимілювалося воно під впливом схожого англійського слова *nudge* «штовхати».

Особливим видом сучасних запозичень є літерні скорочення [15, с.153]. Велика кількість таких скорочень запозичена як в англійську мову, так і з англійської. За способами входження в мову вони можуть бути прямими (транскрибованими) та калькованими. Наприклад, прямим способом запозичені такі слова:

ICMUN – Міжнародний студентський рух сприяння ООН (від англ. *ISMUN* – International Student Movement of the United Nations);

СЕЙДЖ – наземна напівавтоматизована система управління засобів ППО (від англ. *SAGE* – Semi-Automatic Ground Environment);

НЕЙДЖ – система ППО НАТО (від англ. *NAGE* – NATO Air-defence Ground Environment).

За допомогою калькування, тобто створення нового літерного скорочення на матеріалі мови, що запозичує, запозичується багато літерних скорочень, наприклад:

МБР – міжконтинентальна балістична ракета (від англ. *IBM* – Intercontinental Ballistic Missile);

ПРО – протиракетна оборона (від англ. *ABS* – antiballistic system).

У той же час є велика кількість буквених скорочень, запозичених із слов'янських мов в англійську, наприклад:

JV – Joint Venture (від *СП* – спільне підприємство);

PF – People's Front (від *НФ* – Народний фронт).

В англійську мову вони ввійшли методом калькування з подальшим алфавітним скороченням калькованої одиниці.

Хоча запозичення, за підрахунками дослідників, становлять усього 7,5% від загального числа неологізмів і є по суті периферійними одиницями, [2; 15; 17], цей шар лексики дуже важливий у загальному корпусі нової лексики англійської мови.

Висновки до розділу 2

Хронологічно новоанглійський період поділяється на ранній (1500-1660 роки) та пізній періоди (з 1660 року по теперішній час).

Для даного періоду характерні широкі міжнаціональні контакти – економічні, політичні, дипломатичні та інші, а також подорожі до інших країн, відкриття нових земель. Англійці знайомилися з новими поняттями,

новими об'єктами, що потребували мовного найменування. В результаті широких міжнаціональних контактів Великобританії, подорожей до інших країн, відкриття нових земель, освоєння нових реалій мова нового періоду поповнилася цілим рядом запозичених одиниць.

Основними джерелами запозичень були латинська, італійська, іспанська, французька, голландська та інші мови.

Завдяки популяризації класичних мов, інтересу до науки, релігії у ранній новоанглійський період вокабуляр мови поповнюється значною кількістю латинських запозичень. Це були слова з книжкового різновиду мови в протилежність англосаксонському періоду, коли це відбувалося шляхом усного спілкування. Латинські запозичення давньоанглійського періоду склалися переважно з іменників, у новому періоді ці запозичення містять дієслова та прикметники й лише невелику кількість іменників. Результатом латинського запозичення став новий шар франко-латинських етимологічних дублетів, які являли собою пари зі словами французького та латинського походження.

Французькі запозичення, а саме їх друга хвиля, приходиться на ранній новоанглійський період (XVI-XVII століття), епоху Ренесансу в Англії з її досягненнями в науці, мистецтві, культурі, з розширенням міждержавних зв'язків. Це були запозичення з паризького діалекту, які за характером відрізнялися від запозичень норманського періоду. Основні їх відмінності полягали в збереженні французької орфографії і вимови, що свідчило про неповну асиміляцію в плані фонетики й орфографії. Кількість французьких слів у порівнянні з норманським періодом була значно меншою.

Результатом поповнення англійської мови рядом італійських слів стала наявність таких семантичних груп, як живопис та архітектура, поезія та музика, воєнні, природні та побутові реалії.

Іспанських запозичених одиниць в англійській мові менше, ніж інших. Вони представлені такими смисловими групами: географія, природні явища, торгівля, військова справа та інші. Вони з'явилися тільки в новоанглійський період, і більшість з них ще неповністю засвоєні мовою-реципієнтом.

Для нового періода англійської мови характерні й надходження з інших мов, таких як голландська, російська, німецька, арабська, китайська, хінді та інші.

Одним із лінгвістичних наслідків запозичення, особливо в новий період, є наявність в новій англійській мові слів-інтернаціоналізмів, схожих за звуковою оболонкою і за значенням в багатьох мовах, тому що запозичуються одночасно декількома мовами. Вони передають концепти, важливі у сфері комунікації – у науці, політиці, культурі тощо.

Англійська мова й на найсучаснішому етапі продовжує поповнюватися запозиченнями, але не в такій мірі, як це було в попередні епохи – в давні та середні віки, в ранньому новоанглійському періоді. Сучасним станом поповнення вокабуляру займається особлива дисципліна – неологія, яка вивчає всі різноманітні аспекти новотворів. Термін «неологізм» використовується умовно, тому що хронологічно до них відносяться слова останніх десятиріч. Деякі з них вже не сприймаються як нові, але в лінгвістичному плані такі слова представляють значний інтерес.

Нові запозичення мають ряд особливих рис, до яких відносяться їхня фонетична дистрибуція, нетипове членування в морфологічному плані та зачасту й відсутність лексичної мотивації. Найбільш поширеними їх джерелами й мовами є романські, німецька та слов'янські. Вони не асимілювалися і зберігають особливості вимови й написання. Основними семантичними центрами атракції запозичень на сучасному етапі є культура, політика, повсякденне життя. Серед способів запозичення найбільш репрезентативним залишається прямий (фонетичний). Зменшується кількість

кальок у порівнянні з попереднім періодом розвитку мови. Як правило, запозичені та предковічні одиниці з подібним значенням в англійській мові не є абсолютними синонімами й не витісняють одна одну. Не відбувається дискримінації синонімів, як це було в середньоанглійській мові. Вони – синоніми стилістичні.

У новій запозиченій лексиці переважають неасимільовані одиниці, оскільки для адаптації потрібен досить великий час. Вони є сильними неологізмами з високим ступенем новизни. Адаптованих запозичень на сучасному етапі небагато. Це переважно запозичення з ідіш, з мови германської групи, що робить адаптацію зручнішою та легшою.

Особливим видом сучасних запозичень є літерні скорочення. Велика кількість таких скорочень запозичена як в англійську мову, так і з англійської. За способами входження в мову вони можуть бути прямими (транскрибованими) та калькованими.

Запозичення в цілому складають невеликий процент неологізмів. Але це дуже важливий шар у лексичному складі англійської мови.

ВИСНОВОК

За свою довгу історію англійська мова зазнала значних змін, але її граматичний стрій і вокабуляр продовжують зберігати основні риси мови, що представляє германську мовну групу, хоча її словниковий склад містить велику кількість іншомовних запозичень.

Лексична система англійської мови пройшла тривалий шлях історичного розвитку, який охоплює період з V по XXI століття. Як результат цього процесу вона набула тих рис, що їй характерні сьогодні – аналітичності будови, абсорбтивної тенденції розвитку вокабуляра, завдяки чому мова, її підсистеми та елементи активно взаємодіють з іншими мовами, запозичуючи та поширюючи мовний матеріал.

Аналіз сучасних досліджень у галузі мовного розвитку, а також великої кількості словників англійської мови показує, що інтерес до такого роду філологічних проблем не послаблюється, що сприяє удосконаленню поняттєвого апарату етимологічного підрозділу лінгвістики.

Словниковий склад взагалі являє собою ту сторону мови, яка більше, ніж інші схильна до різного роду змін, що спостерігаються поряд зі змінами у суспільному житті. Найважливіший процес у сучасному англійському вокабулярі – поява неологізмів у зв'язку з появою нового у мовному колективі.

Нові лексичні одиниці відіграють значну роль у розвитку та удосконаленні мови. Закономірний процес розвитку лексичного складу, зміни його якості відбуваються шляхом безперервного збагачення словника.

Дослідження показало, що зміни в лексиці сучасної англійської мови відбивають всі сторони життя сучасного суспільства, що мова в різні періоди підлягала різному за інтенсивністю впливу суспільного розвитку.

Зміни мають місце у галузі науки й техніки, мистецтва й освіти, політичного життя суспільства, в галузі соціальних відносин різних шарів суспільства, в галузі відносин між окремими расами, між різними віковими групами суспільства. У новій запозиченій лексиці відбиті особливості соціальних та мовних контактів, економічних, торгових відносин між народами, що є носіями контактуючих мов.

Все більші зміни відбуваються в лексиці, що відбиває зміни в галузях комп'ютерних технологій, науки та техніки, розвитку космічних досліджень, у фінансовій сфері. Значний запозичений лексичний пласт пов'язаний з побутом, повсякденним життям, з освоєнням соціальних реалій.

Художня література, авторське мовлення також не може не впливати на загальний вокабуляр. Все це знаходять висвітлення в лексичному складі англійської мови, яка збагачує мови практично всіх країн й, на відміну від інших періодів свого історичного розвитку, запозичує досить невелику кількість лексичних одиниць із інших мов.

Відкритою до пошуків та рішень залишається проблема внутрішніх законів розвитку мови, під якою розуміються загальні тенденції мовної історії, такі як тенденція до абстрагування елементів мовної структури, тенденція до диференціації мовної структури та мовних функцій, тенденція до інтеграції структурних елементів мови, тенденція до збагачення та ускладнення мовної структури, тенденція до зміни за аналогією, тенденція до внутрішньоструктурної обумовленості всіх змін у мові, що обумовлюються внутрішнім впливом. Кожне нове явище в мові, викликане зовнішніми умовами, виникає лише на базі вже існуючих явищ під впливом діючих зв'язків та відношень. Стани структурних галузей (лексики, словотвору, морфології, синтаксису, стилів), що склалися в мові, дозволяють або обмежують прийняття нових елементів та зміни вже існуючих.

Тільки історичний підхід до явищ сучасної мови може забезпечити її вірне розуміння та використання. Розуміння ж законів розвитку мови, вміння пояснити їх з позицій історії мови та історії народу – носія цієї мови – буде сприяти розвитку діалектичного погляду на мову, науковому осмисленню норм сучасної англійської мови. Саме тому діахронічні дослідження мають велике методологічне значення, становлять основу теоретичної підготовки тих, хто вивчає англійську мову, щоб зрозуміти ту еволюцію, яку пройшли лексичні одиниці після запозичення, які зміни вони викликали у споконвічних слів англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка : монография / Наталия Николаевна Амосова. – М. : Либроком, 2010. – 224 с.
2. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка : учебное пособие / Г.Б.Антрушина, О.В.Афанасьева, Н.Н.Морозова. – М. : Высшая школа, 2001.– 288 с.
3. Аракин В.Д. История английского языка : учебник / Владимир Дмитриевич Аракин. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2001. – 272 с.
4. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учебник / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Высшая школа, 1986. – 295с.
5. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : URSS, 2009. – 569 с.
6. Барнич І.І. Англійські запозичення в комп'ютерній термінології німецької та української мов / І.І.Барнич // Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». – № 7. – 2020 – С. 13-18.
7. Березин Ф.М. Общее языкознание : учебник / Ф.М.Березин, Б.Н.Головин.– М. : Просвещение, 1979. – 416 с.
8. Варпахович Л.В. Лингвистика в таблицах и схемах : учебное пособие/ Людмила Викторовна Варпахович. – Минск : Новое знание, 2007. – 128 с.
9. Вольнова Д.Н. Иностранные заимствования как один из источников словарного состава английского языка / Д.Н.Вольнова // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 12. Ч. 3 [Электронный ресурс]. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2014/12/39354>
10. Голикова Ж.А. Лексикология и фразеология современного английского языка : практикум / Жанна Анатольевна Голикова. – Минск : Новое знание, 2006. – 205 с.

11. Гончаренко Л.О. Функціональний аспект запозичень / Л.О.Гончаренко // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 4. – С. 294–300.
12. Гороть Е.І. Лексикологія сучасної англійської мови : Збірник вправ / Євгенія Іванівна Гороть. – К. : Либідь, 1996. – 128 с.
13. Дополнение к Большому англо-русскому словарю: около 12000 слов / Под ред. И.Р.Гальперина. – М. : Русский язык, 1980. – 432 с.
14. Дубенец Э.М. Лексикология современного английского языка : учебное пособие / Эльвина Михайловна Дубенец. – М. : Глосса-Пресс, 2002.– 192 с.
15. Дубенец Э.М. Лингвистические изменения в современном английском языке : учебное пособие / Эльвина Михайловна Дубенец. – М. : Глосса-Пресс, 2003. – 256 с.
16. Жлуктенко Ю.А. Динамика словообразовательной системы и неологизмы / Ю.А.Жлуктенко // Английские неологизмы. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 3-11.
17. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка : учебное пособие / Вера Ивановна Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.
18. Иванов А.Н. Английская неология / А.Н.Иванов // Сб. научн. тр. МГПИИЯ им. М.Тореза. – 1984. – Вып. 227. – С. 3-16.
19. Иванова Е.В. Лексикология и фразеология современного английского языка : учебное пособие / Елизавета Васильевна Иванова. – М. : Издательский центр «Академия», 2011. – 352 с.
20. Иванова И.П. Практикум по истории английского языка : учебное пособие / И.П.Иванова, Т.М.Беляева, Л.П.Чахоян. – СПб : Лань, 1999. – 160с.
21. Ильиш Б.А. История английского языка : учебник / Борис Александрович Ильиш. – М. : Просвещение, 1988. – 276 с.
22. Камінська С.В. Шляхи появи запозичень в сучасній англійській мові. Їх асиміляція та вживання / С.В.Камінська, А.В.Момот // Наукові записки

Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». – Вип. 9(77). – Острог: Вид-во НаУОА, 2020. – С. 220–223.

23. Кащеева М.А. Практикум по английской лексикологии : учебное пособие / М.А.Кащеева, И.А.Потапова, Н.С.Тюрина. – Л. : Просвещение, 1974. – 205 с.

24. Кириченко, О.А. Характер нових запозичень в англійській мові (на матеріалі Оксфордського словника) / О.А.Кириченко, І.А.Сисоєва // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія "Філологічні науки" Мовознавство. – 2017. – Том 2, № 8. – С. 92-95.

25. Клименко І.М. Розвиток системи англійського словоскладення у різні історичні періоди / І.М.Клименко // Актуальні проблеми філології і методики викладання мов: Зб. Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 26-27 квітня 2018 р. – С. 75-82.

26. Котрикадзе Е.В. Роль заимствований в межкультурной коммуникации / Е.В.Котрикадзе Е.В., Л.И.Жаркова // Интернет-журнал «Мир науки». – 2018. – №2. – <https://mir-nauki.com/PDF/20PDMN218.pdf>

27. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / Михайло Петрович Кочерган . – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.

28. Крысин Л.П. Некоторые теоретические вопросы заимствования / Л.П.Крысин // Русское слово, свое и чужое. – М. : ЯСК, 2004. – С. 15-71.

29. Кульгавова Л.В. Лексикология английского языка : учебно-практические материалы / Л.В.Кульгавова. – М. : АСТ: Восток – Запад, 2008.– 511 с.

30. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В.Н.Ярцевой.– М. : Советская Энциклопедия, 1990. – 912 с.

31. Матвеева Е.А. История английского языка : учебное пособие / Евгения Арефьевна Матвеева. – М. : Тезаурус, 2006. – 104 с.

32. Миклашевская Г.А. Неологизмы в современном английском языке периода с 1946 по 1957 годы: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.02.04 – германские языки / Г.А.Миклашевская. – К, 1971. – 16 с.
33. Михалев А.Б. Общее языкознание. История языкознания : конспект-справочник / Андрей Борисович Михалев. – М. : Наука, 2005. – 240 с.
34. Павленко Л.Г. История английского языка : учебное пособие / Лариса Геннадиевна Павленко. – М. : Владос, 2008. – 63 с.
35. Расторгуева Т.А. История английского языка : учебник / Татьяна Адриановна Расторгуева. – М. : ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ», 2002. – 352 с.
36. Русско-украинский словарь / Сост. Д.И.Ганич, И.С.Олейник. – К. : Главная редакция украинской советской энциклопедии, 1980. – 1012 с.
37. Словарь новых слов и значений в английском языке / Под ред. З.С.Трофимовой. – М. : Павлин, 1993. – 304 с.
38. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка : учебник / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Высшая школа, 1996. – 243 с.
39. Смирницкий А.И. Лекции по истории английского языка : учебное пособие / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Добросвет, 2000. – 238 с.
40. Смирницкий А.И. Хрестоматия по истории английского языка с УП по ХУП в. с грамматическими таблицами и историческим и этимологическим словарем / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1953. – 288 с.
41. Хаймович Б.С. Стислий курс історії англійської мови : підручник / Борис Семенович Хаймович. – К. : Вища школа, 1975. – 100 с.
42. Algeo T. Where do all the new words come from? / T.Algeo // American Speech. – 1980. – Vol.55. – N 4. – P. 264-277.
43. Ayto, John. The Longman Register of New Words / John Ayto. – London : Longman, 1990. – 434 p.

44. Babich G. *Lexicology: A Current Guide : manual* / Galina Babich. – Yekaterinburg : Ural Publishers Great Bear, 2005. – 176 p.
45. Barber Ch. *The English language: a historical introduction : manual* / Charles Barber. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 299 p.
46. Barnhart C.L. *The Second Barnhart Dictionary of New English* / C.L. Barnhart, S.Steinmetz, R.K.Barnhart. – NY : Prentice Hall Press, 1980. – 612 p.
47. *A Concise Dictionary of New Words* / Ed. by B.A.Phythian. – London : Hodder and Stoughton, 1996. – 264 p.
48. Crystal D. *Encyclopedia of the English Language* / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 490 p.
49. Durkin P. *Borrowed Words: A History of Loanwords in English : monograph* / P.Durkin. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 512 p.
50. Ganetska L. *Lexi-Maker. Part 1 : manual* / Liudmila Ganetska. – K. : Lenvit, 2004. – 96 p.
51. Ginzburg R. S. *A course in modern English lexicology : manual* / R. S. Ginzburg, S.S.Hidekel, A.A.Sankin. – M. : Higher School Publishing House, 1966.– 126 c.
52. Grairns R. *Working with words: A guide to teaching and learning vocabulary : manual* / R.Grainns, S.Redman. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 200 p.
53. Grinberg L.E. *Exercises in Modern English lexicology : manual* / L.E.Grinberg, M.D.Kuznets, A.V.Kumacheva. – M. : Higher School Publishing House, 1966. – 240 p.
54. Hornby A. S. *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* / A.S.Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 1982. – 842 p.
55. Kveselevich D.I. *Modern English lexicology in practice : manual* / D.I.Kveselevich, V.P.Sasina. – Vinnytsa : Nova Knyha Publishers, 2003. – 128 p.
56. Lyons J. *Introduction to theoretical Linguistics : monograph* / John Lyons.- Cambridge : Cambridge University Press, 1966. – 371 p.

57. Matthews P. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics / Peter Matthews. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 410 p.

58. Maurer D.W. New words – where do they come from and where do they go? / D.W.Maurer, F.C.High // American Speech. – 1982. – Vol. 57. – N 1. – P. 25-32.

59. Reznik R.V. A History of the English Language : manual / R.V.Reznik, T.A.Sorokina, I.V.Reznik. – M. : Flinta, 2003. – 496 p.

60. Safire W. On Language : monograph / William Safire. – New York : Times Books, 1980. – 331p.

61. Schuka E.K. A Reader in the History of English : manual / E.K.Schuka, S.E.Oleynik, V.A.Maltseva. – Minsk : Lexis, 2007. – 160 p.

62. A Supplement to Webster's Third New International Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – Springfield : Merriam, 1976. – 220 p.

63. Verba L. History of the English Language : manual / Lidiya Verba. – Vinnytsa : Nova Knyha, 2004. – 304 p.

64. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – New York : Portland House, 1989. – 2078 p.

65. Webster's New World Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – NY : Prentice Hall Press, 1986. – 1692 p.